

Universitetet
i Stavanger

HANDELHØGSKOLEN VED UIS
BACHELOROPPGAVE

STUDIUM:

Økonomi og administrasjon

OPPGAVEN ER SKREVET INNEN FØLGENDE
TEMATISKE RETNING:

Personlig økonomi

ER OPPGAVEN KONFIDENSIELL? Nei

TITTEL: Forbrukslån i Norge – en litteraturstudie av atferdsmekanismer som forklaring på opptak av gjeld

ENGELSK TITTEL: Consumer loans in Norway – A literature review of behavioral mechanisms as an explanation of debt behavior

FORFATTERE:

Kandidatnr.:

7705

7756

Navn:

Elin Totland

Linda Engelsvoll

VEILEDER:

Kristoffer Wigestrands Eriksen

Forord

Denne oppgaven skrives som en avslutning på vår bachelorgrad i økonomi og administrasjon på Handelshøyskolen ved Universitetet i Stavanger. Oppgaven er skrevet innenfor emnet personlig økonomi, med fokus på utviklingen i forbrukslån i Norge og ulike faktorer som har påvirket denne utviklingen. Vi har begge en interesse for personlig økonomi, og det ble derfor et naturlig valg på en så omfattende oppgave.

Vi ønsker å takke vår veileder Kristoffer W. Eriksen. Han har vært tilgjengelig for veiledning ved behov, alltid vært positiv, og har kommet med flere god råd underveis. Dette har bidratt til å heve nivået på oppgaven.

Det har vært en lærerik og utfordrende prosess å skrive denne oppgaven. Vi har fått mer forståelse for personlig økonomi og atferdsfinans, og etter fullført oppgave står vi igjen med ny tilegnet kunnskap.

Sammendrag

De siste årene har det vært en økende vekst i forbrukslån i Norge. Andelen misligholdt gjeld har også hatt en økning, noe som innebærer at flere individer opplever gjeldsproblemer. Dette har ført til bekymring, og det har blitt innført strenge anbefalinger og forskrifter for å forebygge gjeldsproblemer i husholdninger. Hensikten med denne oppgaven er å finne ut om atferdsmekanismene selvkontroll, nåtidsskjevhet og overmot kan forklare deler av veksten i forbrukslån. For å kunne besvare problemstillingen har vi gjennomført en litteraturstudie innen dette temaet.

Vi viser først utviklingen av forbrukslån de siste 15 årene, hvem som tar opp forbrukslån og hva pengene brukes til. Deretter gjør vi rede for hensikten med anbefalingene og forskriftene som kom i perioden 2017-2019. Det har vært en økning i andel markedsaktører de siste årene, og vi ønsker å se om denne økningen også kan forklare at flere tar opp ny gjeld. I litteraturstudien har vi analysert seks forskningsartikler som omhandler sammenhengen mellom atferdsmekanismer og opptak av gjeld. Resultatene viser en sammenheng, og at disse atferdsmekanismene kan føre til økt opptak av gjeld, med påfølgende betalingsproblemer. Vi finner at økningen i antall tilbydere av usikret gjeld, har gjort usikret gjeld mer tilgjengelig for individer, og dermed bidrar til at flere benytter seg av dette. Grad av økonomisk kunnskap i befolkningen er også en faktor som kan forklare veksten. Resultatene fra analysen viser at mangelfull grunnleggende økonomisk kunnskap gjør individer mer utsatt for å søke om usikret gjeld. De ender da ofte opp med å låne mer enn de evner å betale tilbake.

Innholdsfortegnelse

Forord	I
Sammendrag	II
1.0 Innledning.....	1
<i>1.1 Problemstilling</i>	<i>2</i>
<i>1.2 Motivasjon for oppgaven.....</i>	<i>2</i>
<i>1.3 Avgrensninger og definisjoner.....</i>	<i>2</i>
<i>1.4 Oppgavens struktur</i>	<i>3</i>
2.0 Forbrukslån.....	4
<i>2.1 Utvikling i forbrukslån i Norge</i>	<i>4</i>
<i>2.2 Hvem tar opp forbrukslån?.....</i>	<i>5</i>
<i>2.3 Hva brukes pengene til?.....</i>	<i>6</i>
<i>2.4 Økonomisk kunnskap i befolkningen.....</i>	<i>8</i>
<i>2.5 Covid-19.....</i>	<i>9</i>
3.0 Anbefalinger, forskrifter og markedsføring.....	10
<i>3.1 Anbefalinger og forskrifter</i>	<i>10</i>
<i>3.2 Gjeldsregisteret.....</i>	<i>11</i>
<i>3.3 Aktører og markedsføring.....</i>	<i>12</i>
<i>3.4 Renter</i>	<i>15</i>
<i>3.5 Mislighold og konsekvenser for forbruker</i>	<i>16</i>
4.0 Standard økonomisk teori	18
<i>4.1 Intertemporale valg</i>	<i>19</i>
5.0 Atferdsteori	21
<i>5.1 Selvkontroll</i>	<i>21</i>
<i>5.2 Nåtidsskjevhet.....</i>	<i>22</i>
<i>5.3 Overmot.....</i>	<i>24</i>
6.0 Metode	25

6.1 Litteraturstudie.....	25
6.2 Litteratursøk.....	25
6.3 Reliabilitet og validitet.....	28
7.0 Analyse og resultater	29
7.1 Oversikt artikler.....	29
7.2 Hovedpunkter og resultater	33
7.2.1 Betydningen av økonomisk kunnskap	33
7.2.2 Selvkontroll.....	34
7.2.3 Nåtidsskjevhet	35
7.2.4 Overmot	35
7.3 Svakheter ved studiene.....	36
8.0 Diskusjon	37
8.1 Selvkontroll og markedsføring.....	37
8.2 Overmot og økonomisk kunnskap	39
8.3 Nåtidsskjevhet og valg over tid.....	40
8.4 Gjeldsopptak, kunnskap og innføring av forskrifter	41
8.5 Konklusjon	43
9.0 Avslutning.....	45
9.1 Oppsummering av oppgaven.....	45
9.2 Svakheter	46
9.3 Forslag til fremtidig forskning	47
Litteratur	48

Figurliste:

Figur 1: Utvikling i forbrukslån i perioden 2005-2020.....	5
Figur 2: Benyttet kreditt fordelt på aldersgrupper.....	6
Figur 3 : Låneformål for sikrede og usikrede lån siste femårs-periode (2015-2019). Prosent. Vektet. Norge 2019. SIFO-surveyen.....	7
Figur 4: Utvikling i antall aktører i perioden 2005-2020	13
Figur 5: Brudd på reglene angående markedsføring	15
Figur 6: Brutto mislighold av lån, 90 dg, i % av forbrukslån	17
Figur 7: Søkestrategi for valgte artikler	27

Tabelliste:

Tabell 1: Oversikt analysert litteratur.....	31
Tabell 2: Oversikt resultater.....	32

1.0 Innledning

De siste årene har det vært en økende vekst i forbrukslån i Norge, og regjeringen har flere ganger uttalt at dette er problematisk både for låntaker og deres nærmeste. Opptak av usikret gjeld kan gi store konsekvenser for den enkelte, både med tanke på privatøkonomien og helsen (Barne- og familiedepartementet, 2019). Vi ønsker å finne ut av hvorfor individer velger å ta opp usikret gjeld, og hvilke faktorer som kan påvirke mennesker til å søke om forbrukslån. Usikret gjeld kan for mange fremstå som en rask og enkel mulighet til å få tilgang til penger. Flere faktorer kan påvirke personer til å ta opp forbrukslån. I denne oppgaven har vi valgt å vektlegge atferdsmekanismer.

For å besvare problemstillingen vår har vi gjennomført en litteraturstudie. Vi ønsker å finne ut om det er en sammenheng mellom opptak av usikret gjeld og atferdsmekanismene selvkontroll, nåtidsskjevheter og overmot. Selvkontroll sier noe om et menneskes evne til å klare å kontrollere impulser, og med det ta valg som er gode for fremtiden (Svartdal, 2020). Nåtidsskjevheter er knyttet til begrenset selvkontroll, og handler om at personer stadig endrer planene sine, og vektlegger nåtiden. Disse individene gir lett etter for ulike fristelser og impulser, noe som får konsekvenser for planene de har lagt for fremtiden (Nyborg, 2009, s. 61). Overmot handler om å ha en overdreven tro på egne ferdigheter og evner. Dette kan komme til uttrykk på ulike måter. Et eksempel er personer som tror at deres kunnskapsnivå er høyere enn andres, eller at de har mulighet til å kontrollere situasjoner som er utenfor deres kontroll (Broiianne et al., 2014, s. 65).

I tillegg vil vi undersøke om atferdsmekanismene kan forklare hvorfor enkelte individer ikke betaler regningene sine i tide. Vi ønsker også å finne ut av hvilken rolle markedsføringen av usikret gjeld, og økonomisk kunnskap i befolkningen har å si for opptak av forbrukslån. I Norge har det vært lite forskning på hvordan atferdsmekanismer kan påvirke opptak av gjeld. Litteraturen som er innhentet til litteraturstudien er derfor hentet fra utlandet.

1.1 Problemstilling

I arbeidet med denne oppgaven har vi tatt utgangspunkt i følgende problemstilling:

Kan atferdsmekanismene selvkontroll, nåtidsskjevhet og overmot forklare et individs opptak av usikret gjeld? – En litteraturstudie av atferdsmekanismer

1.2 Motivasjon for oppgaven

I dagens samfunn blir man til stadighet eksponert for annonser med tilbud om forbrukslån. Denne eksponeringen skjer gjennom reklame på TV, radio, via ulike nettaviser og i sosiale medier. Tilbudene blir presentert på en måte som gjør at det fremstår som lett tilgjengelige penger, mens rentene ofte blir plassert nederst på skjermen, lite synlig og lite vektlagt i reklamen. Man finner daglig reportasjer om mennesker som har havnet i alvorlige gjeldsproblemer, noe som har blitt til en stor TV-suksess gjennom programmer som «Luksusfellen». En ser dermed at enkeltindividers gjeldsproblematikk blir til underholdning for samfunnet.

Vi har tidligere lært om emnet atferdsfinans, og synes det er interessant å se hvordan mennesker stadig bryter med rasjonell atferd, og velger «dårligere» alternativer i gitte situasjoner. Vi har begge en bakgrunn med jobb i bank, og ønsker derfor å se om ulike atferdsmekanismer kan forklare opptak av forbrukslån. Det har de siste årene kommet nye, strenge regler knyttet til usikret gjeld, og vi mener det er interessant å undersøke om disse reglene har hatt noen effekt på andelen opptak av gjeld.

1.3 Avgrensninger og definisjoner

I denne oppgaven definerer vi forbrukslån som kredittkortlån og lån uten sikkerhet til enkeltindivider. Dette omtales også som usikret gjeld i oppgaven. Vi har avgrenset til å bare se på opptak av gjeld i Norge. Andel misligholdt gjeld er avgrenset til andel ubetalt usikret gjeld, vi ser dermed ikke på andel ubetalt boliggjeld eller annen sikret gjeld. Tidsperspektivet er avgrenset til perioden 2005-2020 med hovedvekt på de siste fire årene, da det i dette tidsrommet har vært flest endringer i lovverket.

Banker kan motta innskudd fra privatpersoner og bedrifter, de kan yte lån og utstede kredittkort. Finansieringsforetak inkluderer både finansieringsselskaper og kredittforetak. De kan yte ulike typer lån, blant annet forbrukslån og kredittkort. Noe som skiller finansieringsforetakene fra bankene er at de ikke har mulighet til å ta imot innskudd (Finanstilsynet, 2020b). I denne oppgaven fokuserer vi på gjeld, og ser helt bort fra innskudd. Banker og finansieringsforetak omtales derfor samlet som finansforetak.

Ved opptak av usikret gjeld trenger ikke lånsøker å stille sikkerhet i eiendeler, og pengene kan brukes på det kunden selv ønsker. Dette innebærer ofte en høyere risiko for långiver, noe som reflekteres i den høye renten forbruker må betale. Sikret lån er et lån der låntaker stiller med sikkerhet i egne eiendeler eller bolig for å få innvilget lånet. En slik sikkerhet gir bankene en større trygghet, og det vil derfor være mulig å få innvilget et høyere beløp enn ved for eksempel forbrukslån. I tillegg vil renten som regel være lavere for sikrede lån (Bluestep, u.å.). I denne oppgaven definerer vi å «låne over evne» som at en person tar opp et lån som er høyere enn det vedkommende er i stand til å betale. Låntaker vil med andre ord være ute av stand til å betale renter og avdrag som avtalt.

1.4 Oppgavens struktur

I *kapittel 1* har vi presentert problemstilling og motivasjon for oppgaven.

Kapittel 2 gir en oversikt over utviklingen av forbrukslån i Norge, hvem som tar opp usikret gjeld, og hvordan den økonomiske kunnskapen i befolkningen er. I *kapittel 3* gjør vi rede for de nye retningslinjene og reglene som har kommet de siste årene, samt presenterer hvordan markedsføringen av forbrukslån i Norge er i dag.

Kapittel 4 presenterer standard økonomisk teori og valg over tid. I *kapittel 5* gjør vi rede for atferdsteorier, og definerer atferdsmekanismene selvkontroll, nåtidsskjevheter og overmot.

Kapittel 6 beskriver valg av metode, samt fremgangsmåte for litteratursøk. I *kapittel 7* presenterer vi en analyse av resultatene fra innhentet litteratur.

I *kapittel 8* diskuterer vi resultatene fra *kapittel 7* opp mot relevant teori. Vi diskuterer også svakheter ved oppgaven knyttet til metodevalg.

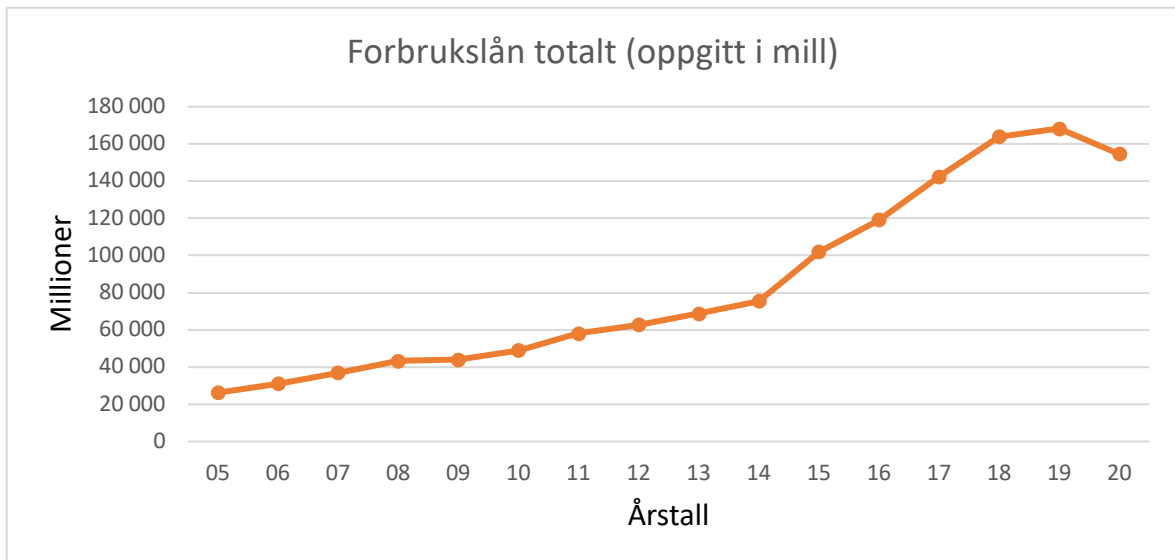
Kapittel 9 inneholder en oppsummering og konklusjon på oppgaven, samt forslag til videre forskning.

2.0 Forbrukslån

Forbrukslån er usikrede lån der banker og finansieringsforetak er tilbydere. Ved denne typen lån stilles det ikke krav til sikkerhet i eiendeler, noe som medfører en større risiko for kredittysterne, da de ikke vil kunne selge eiendeler ved mislighold av lånet. For å kompensere for denne risikoen krever kredittysterne en høyere rente enn ved lån med sikkerhet, som for eksempel bolig- og billån. Lånebeløpet man får ved å ta opp et forbrukslån vil også være lavere enn det man kan få ved å ta opp lån med sikkerhet (Nyhus, 2019). Utviklingen i forbrukslån i Norge har lenge vært bekymringsfull, og den generelle husholdningsgjelden er høy. I 2019 utgjorde forbrukslån litt under 4 prosent av den samlede husholdningsgjelden, men forbrukslån vokser stadig mer enn den generelle veksten i gjeld (Finanstilsynet, 2019c, s.22).

2.1 Utvikling i forbrukslån i Norge

I perioden 2005-2019 har det vært en økende vekst i forbrukslån i Norge. Det har i løpet av dette tidsrommet vært lett for nordmenn å få innvilget forbrukslån, både fra banker og finansieringsforetak. Dette skyldes i stor grad at tilbyderne av usikret gjeld har hatt begrensede muligheter til å innhente opplysninger om låntakers gjeldshistorikk. En konsekvens av dette har vært at tilbyderne ikke har klart å foreta en korrekt vurdering av lånsøker, og det har dermed blitt innvilget lån som låntaker ikke har mulighet til å betjene etter avtale. Den begrensede muligheten til å innhente opplysninger om gjeldshistorikk, har også bidratt til at lånsøkere har kunnet søke, og fått innvilget lånetilbud hos flere ulike aktører samtidig. Disse individene har dermed totalt sett fått innvilget et høyere beløp enn det som var forsvarlig, noe som har resultert i at enkelte mennesker har fått en betydelig høyere gjeld enn de har kunnet håndtere (Barne- og familiedepartementet, 2019).

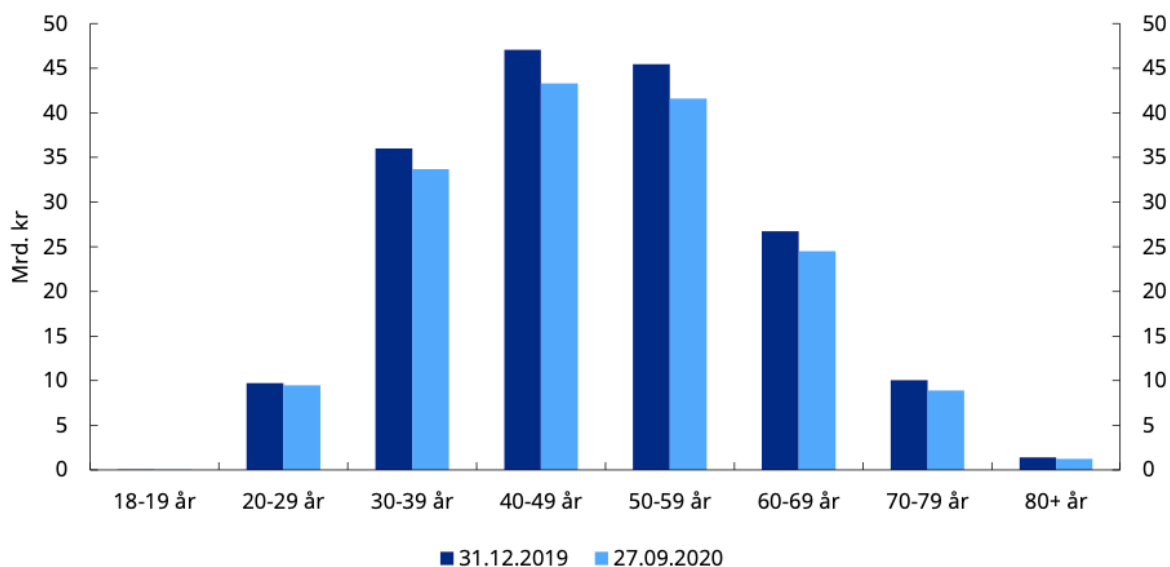
Figur 1: Utvikling i forbrukslån i perioden 2005-2020

(Finanstilsynet, 2011, 2012, 2013a, 2016, 2017, 2018a, 2019a, 2020c, 2021; Finanstilsynet FF/F2, 2010; Kredittilsynet FF/F2, 2006b, 2008).

2.2 Hvem tar opp forbrukslån?

I tillegg til forskriften om forbrukslån, som blir beskrevet i kapittel 3.1, stiller ofte finansforetakene egne krav til hvem som får innvilget søknad om forbrukslån. Det er blant annet strengere krav til alder, og flere finansforetak har en nedre grense på 23 år. Personer yngre enn 23 år vil likevel kunne få innvilget søknad om kredittkort. Individer i 40-årene har størst sannsynlighet for å søke om forbrukslån, mens den eldre befolkningen i mindre grad tar opp denne typen gjeld (Poppe, 2017, s. 39).

En faktor som kan bidra til økt opptak av forbrukslån, er behovet for penger. Individer som ikke har en økonomisk buffer, har økt sannsynlighet for å søke om usikret gjeld. (Poppe, 2017, s. 39). En kan dermed anta at denne gruppen søker om forbrukslån for å dekke inn uforutsette utgifter som de ikke har penger til å betale selv. Yngre personer vil ofte ha et større behov for å ty til denne typen lån enn eldre, da det gjerne vil være nødvendig med mer penger i etableringsfasen (Poppe et al., 2019, 27). I følge Poppe (2017, s. 39), øker også sannsynligheten for å ta opp usikret gjeld dersom man har lavere utdanning, kontra høyere utdanning.

Figur 2: Benyttet kreditt fordelt på aldersgrupper

Hentet fra «Utviklingen i forbruksgjeld 2020» av Finanstilsynet (2020a, s.17).

https://www.finanstilsynet.no/contentassets/fa2c66c4edab430186b90fe1ec743c34/utviklingen-i-forbruksgjeld_2020.pdf

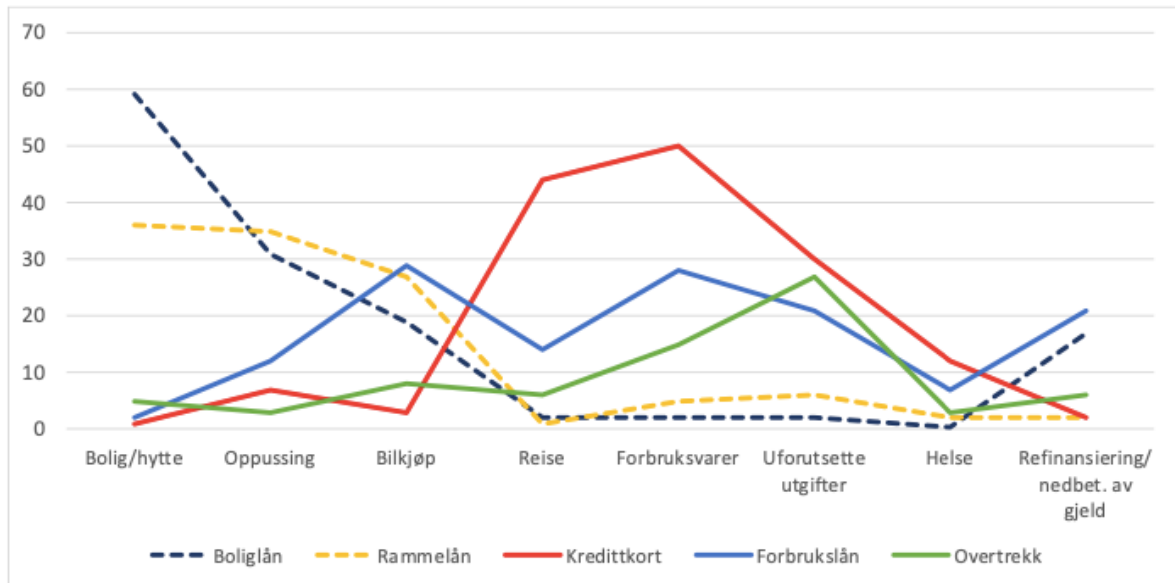
Diagrammet viser andelen benyttede forbrukslån i 2019 og 2020, fordelt etter alder. Det har vært en nedgang i 2020 i alle aldersgruppene. Det er flest i aldersgruppen 40-59 år som benytter seg av usikret gjeld.

2.3 Hva brukes pengene til?

Det er raskt og enkelt å søke om forbrukslån, da bankene og finansieringsforetakene tillater at lånsøker kan fylle ut søknaden på nett. Dersom søknaden blir innvilget blir pengene overført direkte til lånhavers konto innen kort tid. Ved usikrede lån stilles det ikke krav til hva midlene skal brukes til. Bruksmønsteret kan derfor variere mellom ulike låntakere.

Forbrukslån brukes ofte på uventede kostnader som reparasjon av bil, nye hvitevarer og på andre forbruksgjenstander. En ser også at yngre mennesker foretrekker å bruke pengene på opplevelser, ny teknologi og klær. Eldre bruker i større grad lånet til oppussing og vedlikehold, men også på uforutsette kostnader dersom de ikke har en økonomisk buffer (Komplettbank, u.å.). Et fåtall av personer bruker usikret gjeld til boligfinansiering, i form

av egenkapital, selv om de fleste forbrukslånbankene «eksplisitt sier at deres produkt ikke kan brukes til dette formålet» (Poppe, 2017, s. 41).

Figur 3 : Låneformål for sikrede og usikrede lån siste femårs-periode (2015-2019). Prosent. Vektet. Norge 2019. SIFO-surveyen.

Hentet fra «Lånefinansiert forbruk i Norge anno 2019» av forbruksforskningsinstituttet SIFO (Poppe et al., 2019, s. 15).

https://oda.oslomet.no/bitstream/handle/10642/9042/SIFO-rapport%202013-2019_Lånefinansiert%20forbruk.pdf?sequence=2&isAllowed=y

SIFO har utført en måling av hva lånene til nordmenn faktisk brukes til, og resultatet av målingen vises i grafen. Det er en tidsperiode på 5 år og inkluderer både sikrede og usikrede lån.

2.4 Økonomisk kunnskap i befolkningen

I løpet av livet må mennesker ta ulike økonomiske beslutninger. Dette gjelder alle individer, uavhengig av utdanning og jobb. Grunnleggende økonomisk kunnskap er vesentlig for at man skal kunne orientere seg i mengden av lånetilbud man blir eksponert for. Kunnskap om hvilke kostnader som påløper ved opptak av gjeld er dermed viktig for at personer skal kunne fatte gode økonomiske beslutninger (Johansen, 2018).

Mennesker i Norge tilegner seg økonomisk kunnskap på ulike måter. Egne erfaringer har lenge vært en av de vanligste måtene både for læring og utvikling av det økonomiske kunnskapsnivået. Egen erfaring kan innebære konsekvenser for vedkommende da lærdommen gjerne kommer i en annen periode enn beslutningen som ble tatt. Tar man for eksempel opp usikret gjeld, uten forståelse for hva rentene innebærer, vil lærdommen av dette kunne komme samtidig som personen opplever betalingsproblemer. Mange tilegner seg også økonomisk kunnskap gjennom foreldre. Dette kan føre til store forskjeller i samfunnet da det i stor grad avhenger av kunnskapsnivået til foreldrene, og hvordan de viderefører denne kunnskapen til sine barn (Lassen, 2020b).

I 2015 gjennomførte AksjeNorge en OECD undersøkelse i Norge. Undersøkelsen besto av standardiserte spørsmål knyttet til finansiell kunnskap, som ble brukt til å sammenligne resultater på tvers av ulike land. Hensikten var å kartlegge finansiell kunnskap, for å se om det var ulike grupper i Norge med mangelfull økonomisk kunnskap. Personer som innehar grunnleggende økonomisk kunnskap, vil ha en bedre forståelse for kostnader knyttet til lån, og vil dermed ha en redusert sannsynlighet for å oppleve betalingsproblemer. De vil også ha en bedre oversikt over sine inntekter og kostnader, og vil dermed i mindre grad ta på seg gjeld de ikke evner å tilbakebetale. Resultatene viste at nordmenn generelt hadde god grunnleggende kunnskap. Når det gjaldt mer kompliserte spørsmål som renters rente og inflasjon, var det derimot flere som svarte feil eller ikke svarte i det hele tatt. Dette kan tyde på at deltakerne ikke forstår fordelene med å spare, eller konsekvensene av gjeld. Resultatene viste også at det er forskjeller i kunnskapsnivået mellom menn og kvinner, hvor kvinner scorer lavere enn menn. Det kom også frem at yngre personer har mindre finansiell kunnskap enn eldre. En svakhet med undersøkelsen var at den skulle brukes i flere ulike land, hvor man kan anta at enkelte av dem generelt har et lavere finansielt kunnskapsnivå enn Norge.

Undersøkelsen inneholdt derfor mange enkle spørsmål, og kan derfor gi misvisende resultater (Aksjenorge, 2016, s. 4-16). Totalt 30 land deltok i undersøkelsen i 2015. Ved gjennomsnittlig svar på spørsmål som omhandlet finansiell kunnskap, holdninger og atferd, kom Norge på 3.plass. Bare Frankrike og Finland fikk en bedre score (Atkinson et al., 2016, s. 7-8).

Dagens teknologi gjør det enkelt å søke om usikret gjeld. Kunnskap om hva et forbrukslån er og hvilke kostnader som knyttes til lånet, er vesentlig for å unngå betalingsproblemer. Manglende forståelse for dette, kombinert med forbrukspress i ung alder, kan lede personer inn i økonomiske vansker i en tidlig fase i livet. I 2020 ble personlig økonomi innført som pensum på grunnskolen og videregående. Dette er for å sikre at alle får grunnleggende opplæring i økonomi, og for å jevne ut forskjeller mellom ulike menneskers kunnskapsnivå (Johansen, 2018).

2.5 Covid-19

I 2020 påvirket Covid-19 pandemien alle innbyggerne i Norge. Situasjonen var kaotisk. Utenlandsreiser ble frarådet, hjemmekontor ble innført, men arbeidsgivere måtte også i noen tilfeller permittere eller si opp ansatte. I denne perioden var det en nedgang i forbrukslån, og man kan anta at den nye Covid-19 hverdagen kan ha bidratt til denne reduksjonen. Fremtiden var for de fleste usikker, både med tanke på fremtidig arbeidssituasjon og hvor lenge tiltakene ville vare. Flere av de som mistet jobben eller ble permittert måtte vente på utbetalinger fra NAV på grunn av stor pågang. Det ble derfor innført et unntak i forskriften om forbrukslån for personer som mottok dagpenger. Dette unntaket ble innført for å sikre at personene som var rammet fikk tilgang til penger, og for å gjøre en vanskelig situasjon lettere å håndtere. Til tross for unntaket var det fremdeles en stor nedgang i andelen opptak av usikret gjeld i 2020 (Solheim & Vatne, 2021).

3.0 Anbefalinger, forskrifter og markedsføring

Her vil vi gjøre rede for anbefalingene som kom fra Finanstilsynet i 2017, og forskriftene regjeringen innførte i 2019. Vi vil også trekke frem hvordan markedsføringen og veksten i antall aktører i markedet kan bidra til en økning i andel usikret gjeld.

3.1 Anbefalinger og forskrifter

I 2017 kom Finanstilsynet med nye retningslinjer angående forbrukslån og anbefalinger til finansforetak. Det var en økende gjeldsgrad i Norge, og retningslinjene kom for å hindre nordmenn i få innvilget høyere gjeld enn de var i stand til å betale tilbake (Finansdepartementet, 2019). Retningslinjene inneholdt anbefalinger om at lånsøker ikke burde få innvilget høyere lån enn 5 ganger inntekt. Dette inkluderte gjeld lånsøker allerede hadde fra før, både sikret og usikret. Med andre ord ville en person som allerede hadde 5 ganger inntekt i boliggjeld, ikke kunne få innvilget søknad om forbruksgjeld. I tillegg var det inkludert at lånsøker burde tåle en renteøkning på 5 prosentpoeng, og en maks nedbetalingstid på forbrukslån på 5 år. Retningslinjene anbefalte at personer som ikke kunne holde seg innenfor disse rammene, burde få søknaden avslått (Finanstilsynet, 2018b).

Selv om retningslinjene kom i 2017, hadde ikke bankene og finansieringsforetakene, i perioden 2017-2019, mulighet til å innhente opplysninger om lånsøkers samlede usikrede gjeld. Det var derfor utfordrende å holde seg innenfor rammene i retningslinjene, og det kom frem at bankene og finansieringsforetakene ikke fulgte anbefalingene fra Finanstilsynet (Finansdepartementet, 2019).

I 2019 kom derfor regjeringen med en forskrift som inkluderte de samme retningslinjene fra 2017. Det ble dermed et krav om å begrense hvor mye gjeld lånsøker fikk innvilget, for å sikre at vedkommende ville evne å betale ned gjelden som avtalt (Finansdepartementet, 2019). I løpet av samme år ble også gjeldsregisteret innført, noe som gjorde det mulig for bankene og finansieringsforetakene å kontrollere lånsøkers samlede usikrede gjeld (Storebrand, u.å.). Denne forskriften ble slått sammen med boliglånsforskriften i 2020, og bestemmelsene er videreført til 2024 (Finansdepartementet, 2021).

Finanstilsynet sjekket flere banker og finansieringsforetak i løpet av 2018 og starten av 2019, for å se hvordan deres utlånspraksis var. Hensikten var å kontrollere om bankene og finansieringsforetakene innhentet opplysninger om kundenes inntekt og gjeld, for å se om lånsøker ville klare å betjene lånet. Gjennom denne undersøkelsen kom det frem at flere finansforetak ikke inkluderte alle relevante utgifter når de skulle foreta en vurdering av kunden, og retningslinjene ble ikke alltid fulgt. Finanstilsynet merket seg også at enkelte finansforetak tilbød kundene høyere lån enn det kunden opprinnelig hadde søkt om. Vurderingene som ble gjort av kundene var heller ikke grundige nok før søknadene ble innvilget (Finanstilsynet, 2019b).

3.2 Gjeldsregisteret

Stoltenberg-regjeringen la i slutten av 2013 frem et forslag om et offentlig gjeldsregister, som de ønsket skulle være på plass i 2014. Regjeringen ønsket å etablere et offentlig register som skulle gjøre det lettere å få oversikt over hva lånsøker hadde av usikret gjeld. Hensikten var å forebygge gjeldsproblematikk blant individer ved å hindre dem i å låne over evne (Finanstilsynet, 2013b, s.46). Dette forslaget ble trukket av nåværende regjering samme år, da det var ønske om å foreta en vurdering av saken først (Barne- og familiedepartementet, 2013).

Som en del av regjeringens «Strategi for boligmarkedet» fikk finansbransjen i 2015 mulighet til å etablere et gjeldsregister. Regjeringen ønsket en mer stabil utvikling av boligmarkedet i Norge, og innføring av gjeldsregister var en del av denne strategien (Barne- og familiedepartementet, 2015).

I 2017 ble gjeldsinformasjonsloven innført, og private aktører fikk mulighet til å etablere gjeldsinformasjonsforetak. Planen var da at banker og finansieringsforetak skulle få mulighet til å undersøke hvor mye hver enkelt lånsøker hadde i usikret gjeld, for videre å kunne få et bedre vurderingsgrunnlag av lånesøknadene. Fra november 2017 kunne bank- og finansbransjen søke om konsesjon for å opprette gjeldsinformasjonsforetak. Bransjen fikk da mulighet til å velge den løsningen som passet best for dem. Samtidig med gjeldsinformasjonsloven, ble det også opprettet en ny forskrift. Denne forskriften inneholdt informasjon om hvilke opplysninger finansforetakene skulle gi til

gjeldsinformasjonsforetakene (Barne- og familiedepartementet, 2017). I løpet av 2017 og 2018 ble det opprettet tre gjeldsinformasjonsforetak i Norge (Barne- og familiedepartementet, 2018; Barne- og familiedepartementet & Finansdepartementet, 2018).

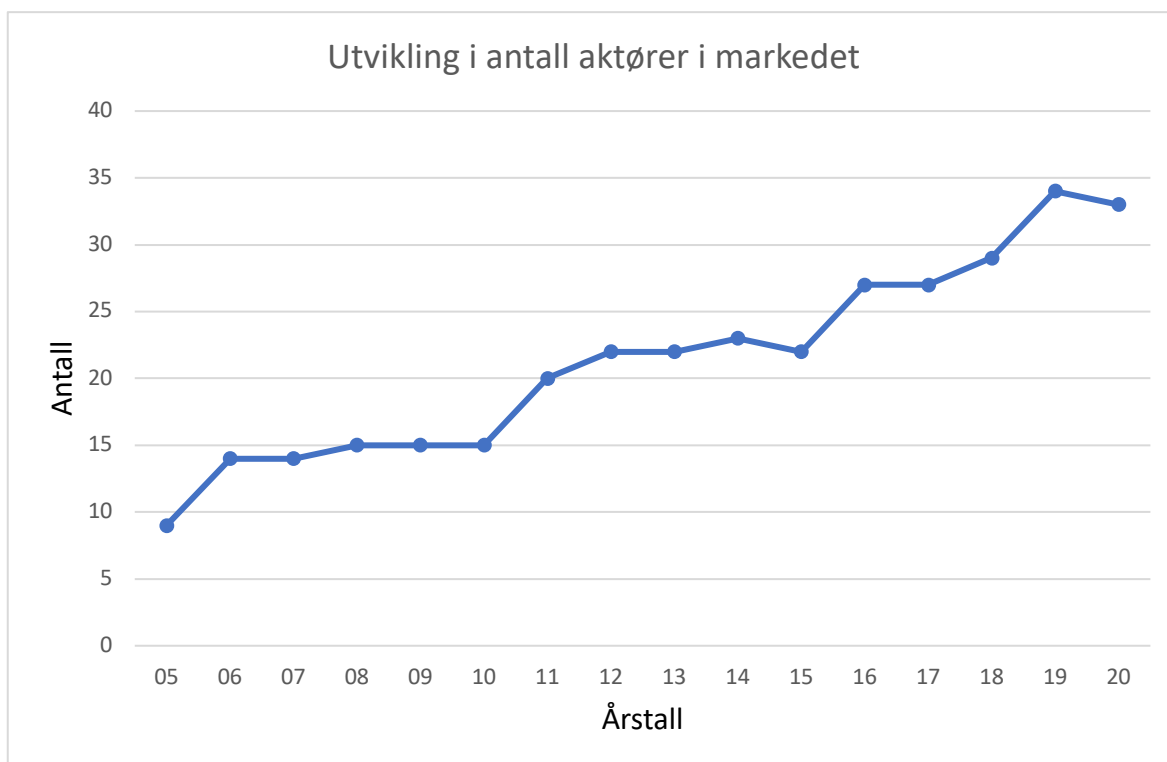
I juli 2019 kunne banker og finansieringsforetak for første gang slå opp i et gjeldsregister for å få oversikt over lånsøkers forbruksgjeld. Gjeldsinformasjonsforetakene gir oversikt over forbrukskreditt, saldo og effektiv rente. Dersom lånsøker har kredittkort, vil kredittgrensen vises. Dersom lånsøker allerede har et aktivt forbrukslån, vil opplysninger om opprinnelig lån og nedbetalingstid også fremkomme. Gjeldsregistrene gir også privatpersoner mulighet til å logge seg inn for å få oversikt over egen usikret gjeld (Barne- og familiedepartementet, 2019).

Hensikten med registeret og forskriften er å forebygge gjeldsproblemer i husholdninger ved å sikre at individer ikke får tatt opp mer gjeld enn de kan klare å betale tilbake. Siden finansforetakene nå får tilgang til informasjon om lånsøkers totale usikrede gjeld, vil dette ha en påvirkning på hvorvidt en søknad kan innvilges eller ikke. Før gjeldsregisteret ble innført, hadde ikke bankene mulighet til å innhente disse opplysningene, og individer som allerede hadde mer gjeld enn de kunne håndtere fikk lov til å ta opp nye lån (Finansdepartementet, 2019). Denne praksisen kan ha bidratt til at individer har opplevd gjeldsproblematikk, noe som kan få store konsekvenser for den enkelte, samtidig som det er en stor kostnad for samfunnet. Mange kan oppleve skam knyttet til gjeldsproblemene sine, noe som gjør at man holder det hemmelig for de nære relasjonene. Dette kan på sikt være svært ødeleggende både for privatøkonomien og familiene som rammes (Barne- og familiedepartementet, 2019).

3.3 Aktører og markedsføring

En faktor som kan ha bidratt til en økning i forbruksgjeld i Norge er at det i løpet av de siste 15 årene har kommet flere nye aktører på markedet. Den gode lønnsomheten har ført til at flere banker og finansieringsforetak tilbyr forbrukslån, da de har høyere rentemarginer og lavere finansieringskostnader enn finansforetak som tilbyr lån med pant (lån med sikkerhet) (Hagen et al., 2017, s. 5). Til tross for den økende konkurransen i markedet som følge av en økning i antall tilbydere, har lønnsomheten vært høy. En årsak til at lønnsomheten ikke har

falt, er at det har vært et stort fokus på markedsføring i flere ulike kanaler (Meld. St. 34 (2016-2017)). Markedsføringen av forbrukslån i Norge har vært aggressiv, og fokuset har vært å formidle fordelene med å få overført høye beløp direkte inn på konto. Ulempene relatert til kostnadene av å ta opp usikret gjeld har derimot hatt mindre plass i annonseringen (Finansdepartementet, 2017). Markedsføringen har gitt et bilde av en rask og enkel søknadsprosess, og hvordan man får frihet til å bruke pengene til det man selv måtte ønske.

Figur 4: Utvikling i antall aktører i perioden 2005-2020

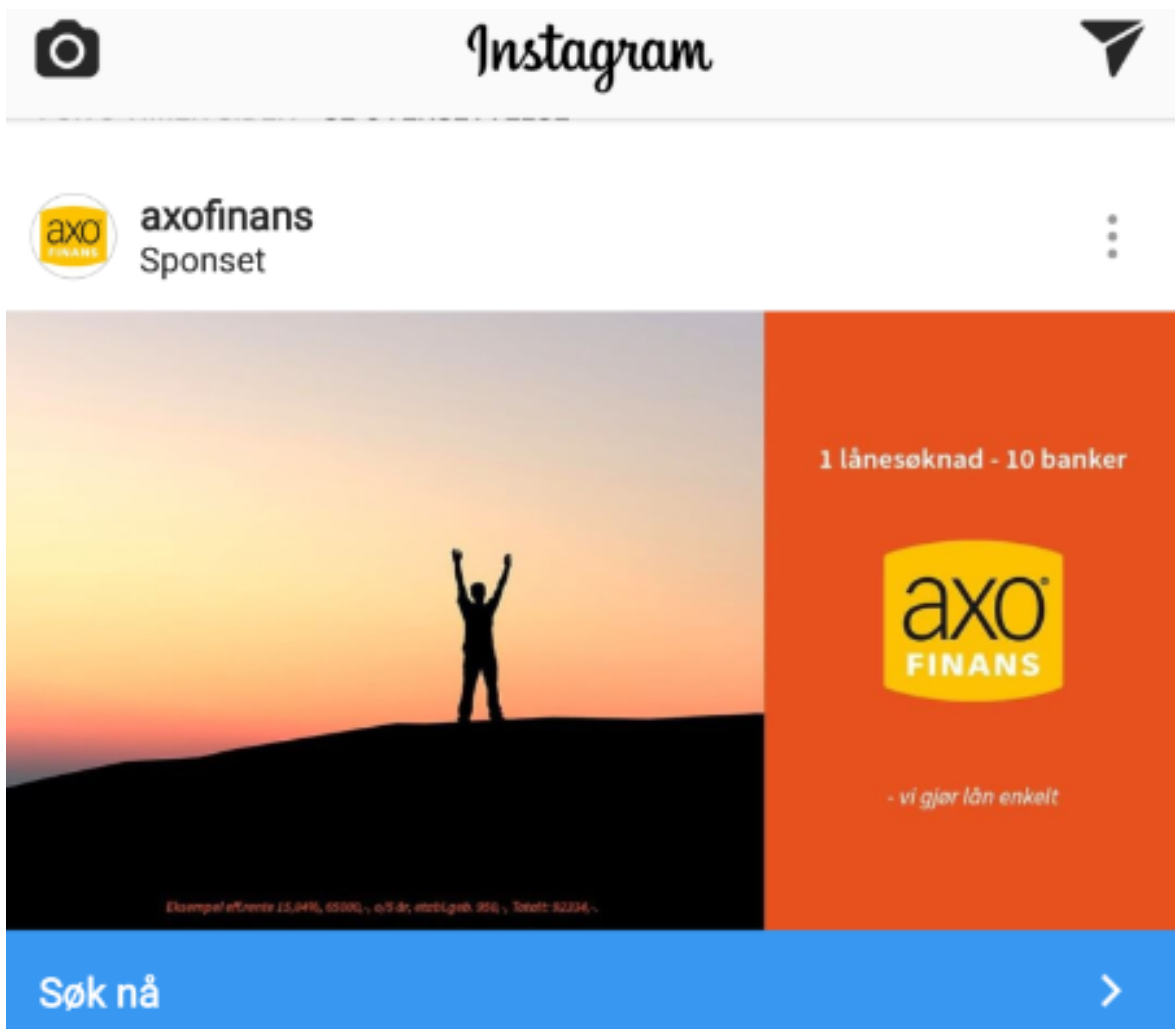
Banker og finansieringsforetak – utvalg fra Finanstilsynet

(Finanstilsynet, 2011, 2012, 2013a, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018a, 2019a, 2020c, 2021; Finanstilsynet FF/F2, 2010; Kredittilsynet FF/F2, 2006a, 2006b, 2008, 2009).

Figur 4 viser hvordan utviklingen i antall aktører har vært siden 2005. Aktørene som er inkludert i denne grafen er Finanstilsynet sitt utvalg, og består av banker og finansieringsforetak, hvor både norske foretak og utenlandske filialer inngår. Dette utvalget inkluderer hoveddelen av det norske markedet (Finanstilsynet, 2019a).

Alle aktørene i Norge kan bruke finansagenter dersom de ønsker det. En finansagent har som regel avtaler med flere finansforetak, og en av deres oppgaver er å videreformidle kundenes lånesøknader til disse selskapene. Finansagentene representerer produktene til selskapene de har en avtale med, og dersom en kunde inngår en avtale om lån, vil finansagenten motta provisjon for dette. For kunden er det ingen ekstra kostnader knyttet til å benytte en finansagent. Ved å søke via en agent vil søknaden sendes til flere banker samtidig, og sannsynligheten for at en søknad innvilges vil derfor øke (Finansportalen, 2020). Dersom kunden mottar svar fra flere finansforetak samtidig, vil han ha mulighet til å sammenligne de ulike tilbudene og velge det rimeligste. Kunden har også mulighet til å ikke velge noen av dem (Lånemegleren, u.å.). Det er hovedsakelig finansagentene som markedsfører forbrukslån og finansforetakene de representerer. Likevel er det finansforetakene selv som har ansvaret for at denne markedsføringen holder seg innenfor regelverket (Beqiri, 2019).

1. juli 2017 kom det regler som legger føringer for hvordan markedsføringen skal være. Det er ikke lenger lov til å fremheve hvor lett det er å få innvilget lånesøknaden eller hvor raskt man kan forvente å få pengene innbetalt på konto. Opptak av usikret gjeld skal med andre ord ikke fremstå som en lett og fristende utvei for å få tilgang til midler. Selv om aktørene fremdeles har mulighet til å reklamere for rask behandlingstid, skal ikke dette ha en fremtredende posisjon i markedsføringen (Forbrukertilsynet, 2017a). Kostnadene for å ta opp usikret gjeld skal fremheves, mens eventuelle fordeler, for eksempel opptjening av poeng, skal være mindre synlig (Finansdepartementet, 2017). Etter innføringen av disse reglene, fant Forbrukerombudet flere lovbrudd blant de ulike aktørene. Lovbruddene gjaldt blant annet at kostnadene av å ta opp lån ikke var tydeliggjort (Forbrukertilsynet, 2017b). I 2019, to år etter at de nye reglene kom, ble det avdekket flere lovbrudd på markedsføringen av forbrukslån. I flere tilfeller fremheves fordelene ved å ta opp gjeld, mens kostnadene vises med liten skrift, eller blir ekskludert (Hovland, 2019).

Figur 5: Brudd på reglene angående markedsføring

Hentet fra «Ulovlig markedsføring av forbrukslån» av Forbrukertilsynet (2017b).

<https://www.forbrukertilsynet.no/ulovlig-markedsforing-av-forbrukslan>

Figur 5 viser et eksempel på hvordan aktører i markedet bryter reglene i markedsføringen av sine produkter. Fokuset er enkel tilgang til penger, mens kostnadene relatert til dette lånet er viet mindre oppmerksomhet.

3.4 Renter

Når man får innvilget lån hos en bank eller et finansieringsforetak må man betale renter på lånet. Det er for å betale finansforetaket for lånet og risikoen de påtar seg. Vi skiller mellom nominell- og effektiv rente. Nominell rente er rentekostnaden på selve lånet, og det er denne

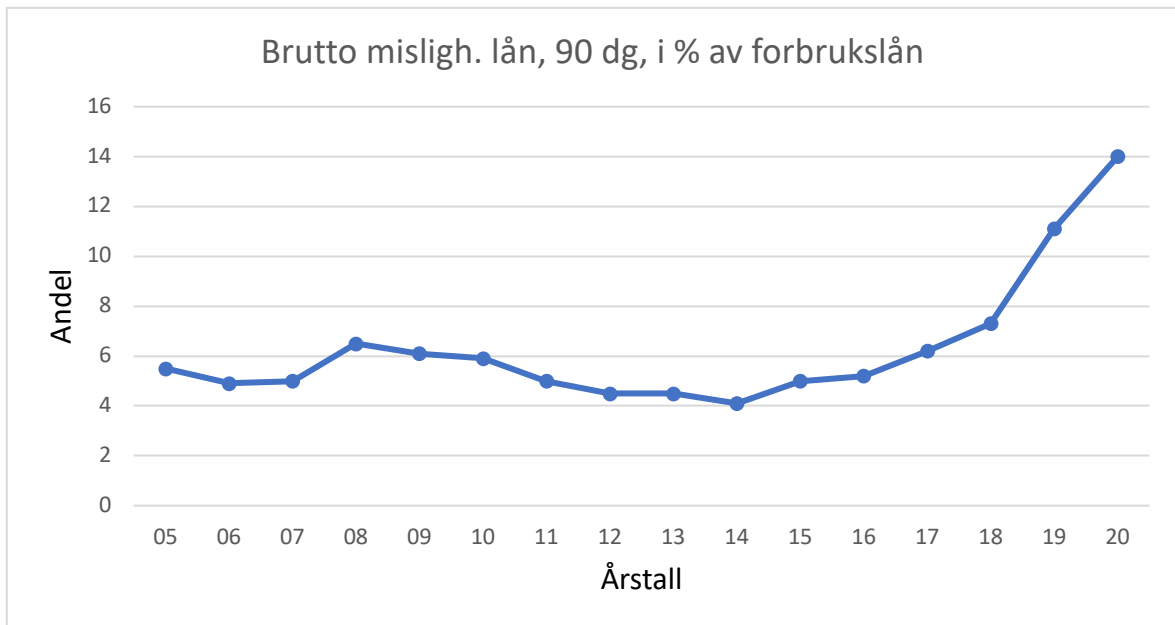
renten som blir oppgitt ved opptak av lån. Det påløper også andre kostnader, blant annet gebyrer, som øker lånets totale kostnad. Disse er inkludert i den effektive renten, og er det man faktisk betaler på lånet (Visma, u.å.). De ulike bankene og finansieringsforetakene bestemmer selv hvilken rente de ønsker å gi lånsøkerne, og den settes individuelt til hver enkelt lånsøker. Når man som forbruker søker om forbrukslån og får opp ulike tilbud i søknadsprosessen, er det ikke alltid renten som da oppgis som er den du får når lånet er innvilget. Lånsøkere får ikke oppgitt den eksakte renten før lånet er innvilget hos en bank eller finansieringsforetak (Dinero, 2021).

Det er flere faktorer som bestemmer hvilken rente lånsøkeren får, og ulike finansforetak har ulik praksis for å sette renten. Det bestemmes av ønsket nedbetalingstid, lånebeløpet og gebyrer. Det er også vanlig at finansforetakene foretar en kredittvurdering av lånsøkerne, og sjekker opplysningene i gjeldsregisteret. Resultatene fra kredittvurderingen kan også påvirke renten. De ulike bankene og finansieringsforetakene som tilbyr forbrukslån har også egne krav til lånsøkeren. De har ofte en aldersgrense, krav til inntekt, norsk statsborgerskap og ingen betalingsanmerkninger. Disse kravene varierer hos de ulike finansforetakene, og er krav som de selv har satt (Dinero, 2021).

3.5 Mislighold og konsekvenser for forbruker

Mislighold vil si at man bryter en avtale eller en kontrakt ved at den ene parten ikke oppfyller sin del av avtalen. Når man får innvilget forbrukslån eller kredittkort, signerer man en kontrakt med finansforetaket der man inngår en avtale for tilbakebetaling av lånt kreditt. Dersom et lån blir misligholdt vil det si at låntaker ikke oppfyller sin del av kontrakten med finansforetaket. Med andre ord, avdragene og rentene blir ikke betalt som avtalt (Torvund & Lie, 2016).

Andelen misligholdt usikret gjeld i Norge har variert de siste årene. Det var først en økning i 2008 grunnet finanskrisen, før det hadde en liten nedgang frem til 2014. Fra 2014 til 2020 har det vært en sterk økning. Disse tallene er basert på Finanstilsynet sitt utvalg av banker og finansieringsforetak.

Figur 6: *Brutto mislighold av lån, 90 dg, i % av forbrukslån*

(Finanstilsynet, 2011, 2012, 2013a, 2016, 2017, 2018a, 2019a, 2020b, 2021; Finanstilsynet FF/F2, 2010; Kredittilsynet FF/F2, 2006b, 2008).

Frem til 2019 var det også en sterk økning i forbrukslån, mens det i 2020 var en nedgang. Til tross for denne nedgangen i andel forbrukslån, var det en økning i andel misligholdt gjeld samme år. Det er vanskelig å si allerede nå hvorfor det har vært en økning, da det er flere faktorer som kan ha påvirket dette. Den nye forskriften som ble innført i 2019 og innføringen av gjeldsregister har gjort det vanskeligere å få innvilget søknader om usikret gjeld, noe som kan ha hatt en innvirkning. De som tidligere har tatt opp nye forbrukslån for å betale ned på gammel gjeld har ikke fått innvilget nye lån, noe som kan være én forklaring. Det kan også skyldes Covid-19 som førte til permitteringer og høyere arbeidsledighet i Norge (Nergård, 2020). Andelen misligholdte lån har vært høyere for forbrukslån enn for andre typer lån. Mange av de som har forbrukslån har også andre lån, og da spesielt boliglån. De som har en høy sum i total gjeld er ekstra sårbare dersom det skjer endringer i økonomien, som for eksempel renteøkning eller tap av inntekt (Finanstilsynet, 2019c, s. 22-24).

Dersom man har tatt opp gjeld og ikke betaler ved forfall, vil man motta et purregebyr. Ved uteblitt betaling etter å ha mottatt purringer vil man til slutt motta varsel om inkasso. Det vil så bli opprettet et inkassovarsel dersom personen fremdeles ikke har betalt inn skyldig beløp.

Dette vil lede til en betalingsanmerkning og i verste fall vil vedkommende få lønnstrekk, eller eventuell eiendom og eiendeler vil bli tvangssolgt (Business-scene, u.å.).

Når man søker lån, ønsker å leie bolig, skal tegne forsikring eller handle på kreditt, er det vanlig at det blir tatt en kredittsjekk av vedkommende. Dersom det kommer opp at personen har en betalingsanmerkning vil dette kunne få konsekvenser. Ofte vil personen bli hindret i å ta opp ny gjeld eller å handle på kreditt. Det vil også bli vanskeligere for vedkommende å komme seg inn i boligmarkedet. Dersom individet ikke gjør opp for seg, vil betalingsanmerkningen være oppført i fire år før den slettes (Lindorff, u.å.).

4.0 Standard økonomisk teori

Standard økonomisk teori hviler på antagelsen om at mennesker er rasjonelle, at de maksimerer nytte, og at de tar beslutninger basert på all relevant informasjon (Ackert & Deaves, 2010, s. 4). En rasjonell aktør vil, basert på egne preferanser, kunne rangere alle alternativene etter hvilke som vil gi høyest nytte for individet og dets preferanser. Foretrekker man sjokolade > kake og kake > is, vil man med andre ord også foretrekke sjokolade > is (Ackert & Deaves, 2010, s. 4).

Homo Oeconomicus, som er et latinsk begrep for det økonomiske mennesket, innebærer «perfekt rasjonalitet, perfekt egoisme og perfekt selvkontroll» (Nyborg, 2009, s. 53). Det økonomiske mennesket vil legge planer langt frem i tid, uten å falle for fristelsen til å endre dem underveis til fordel for kortsiktig nytte. Stilt overfor valg vil dette personen velge alternativet som «gir det utfallet som tilfredsstillende aktørens preferanser på en mest mulig kostnadseffektiv måte» («Beslutningsteori», 2018).

Forventet nytteteori beskriver hvordan mennesker med rasjonelle preferanser bør opptre når de tar valg som innebærer risiko. I henhold til denne teorien vil rasjonelle individer velge alternativet som gir høyest forventet nytte (Ackert & Deaves, 2010, s. 6). Formelen for å maksimere nytte kan presenteres slik:

$$U(x) = p_1 \cdot u(x_1) + p_2 \cdot u(x_2) \dots + p_n \cdot u(x_n)$$

Slår man sammen uttrykkene, blir den matematiske fremstillingen:

$$U(x) = \sum p_i \cdot u(x_i)$$

Hvor $U(x)$ er summen av alle mulige utfall x_i , multiplisert med den tilhørende sannsynligheten p_i (Kahneman & Tversky, 1979, s. 263).

Det finnes en rekke forskning og eksperimenter som utfordrer standard økonomisk teori, blant annet ultimatumspillet. I dette eksperimentet har man to deltakere, en sender og en mottaker. Senderen starter med et beløp X , og skal så velge hvor mye han ønsker å dele med mottakeren. Mottaker kan velge om han ønsker å godta eller avslå tilbudet, dersom tilbudet avslås får begge 0. I henhold til standard økonomisk teori skal sender tilby et så lavt beløp som mulig, mens mottaker skal akseptere alle tilbud > 0 (Güth & Kocher, 2014, s. 398). Forskning viser derimot at mennesker ikke handler i henhold til standard teorien. Flesteparten av senderne velger å dele ca. halvparten av beløpet de har mottatt, mens ca. halvparten av mottakerne velger å avslå tilbud som er lavere enn 30% av totalbeløpet. Dette kan tyde på at deltakerne er opptatt av rettferdighet, noe som kan være en årsak til at mottakerne «straffer» senderne dersom tilbudet som mottas er lavt (Nowak et al., 2000, s. 1773).

På bakgrunn av dette, og annen forskning som viser brudd med standard økonomisk teori, har det blitt utviklet alternative teorier for å forklare menneskelig atferd. En velkjent teori er prospekt teori, utviklet av Kahneman og Tversky (1979). Denne teorien viser blant annet hvordan mennesker tar beslutninger under usikkerhet, og hvordan tap vektet tyngre enn gevinst.

4.1 Intertemporale valg

Intertemporale valg handler om hvordan rasjonelle individer måler kostnader og nytte, som fremkommer i ulike tidsperioder, opp mot hverandre (Wilkinson & Klaes, 2012, s. 261). Slike valg vil kunne påvirke vedkommende over tid, da økt konsum i dag vil påvirke konsumet i fremtiden. Tar man for eksempel opp et forbrukslån i dag for å kunne øke

konsumet, vil man i neste periode måtte redusere konsumet da man må betale renter og avdrag.

En modell som tradisjonelt sett har blitt mye brukt for å forklare hvordan mennesker tar beslutninger over tid er «the Discounted Utility Model» (Samuelson, 1937, referert i Wilkinson & Klaes, 2012, s. 261). Denne modellen viser et individs intertemporale nyttefunksjon, hvor man har inkludert en diskonteringsrente som forklaring på hvordan individer tar beslutninger over tid. Bakgrunnen for diskonteringsrenten er å gjenspeile ulike psykologiske faktorer som kan påvirke beslutningsprosessen. Siden diskonteringsrenten er den samme over tid, og diskonteres eksponentielt, legger man til grunn at nåtiden vektlegges fremfor fremtiden (Wilkinson & Klaes, 2012, s. 264-266). Modellen viser en intertemporal nyttefunksjon $U(c_t, \dots, c_T)$ og beskriver nytten U i de ulike tidsperiodene t og frem til periode T (Wilkinson & Klaes, 2012, s. 264). Den intertemporale nyttefunksjonen kan formuleres slik:

$$U^t(c_t, \dots, c_T) = \sum_{k=0}^{T-t} D(k)u(c_{t+k}) \quad \text{hvor } D(k) = \frac{1}{1 + \rho^k}$$

Man finner dermed total nytte av konsum $U_t(c_t, \dots, c_T)$ ved å summere nytten fra de ulike periodene (c_{t+k}), og dividere uttrykket på $1 + \rho^k$. Hvor ρ er diskonteringsrenten som sier noe om hvordan personen måler nytten av konsumet i en periode (Wilkinson & Klaes, 2012, s. 264).

Diskonteringsmodellen har blitt kritisert i senere tid, blant annet på grunn av at den legger til grunn en konstant diskonteringsrente. Studier tyder på at individer har ulik diskonteringsrente i ulike livsfaser (Wilkinson & Klaes, 2012, s. 266). Det har derfor blitt utviklet alternative modeller for å forklare adferd i beslutningsprosessen. En modell som tar hensyn til ulik diskonteringsrente i ulike tidsperioder, er hyperbolsk diskontering. Denne modellen tar hensyn til at individer er utålmodige, og at nåtid vektet tyngre enn fremtid (Wilkinson & Klaes, 2012, s. 293). Vi kommer tilbake til hyperbolsk diskontering i kapittel 5.2.

5.0 Atferdsteori

I motsetning til standard økonomisk teori som springer ut fra hvordan individer bør handle, er atferdsteori basert på hvordan mennesker faktisk opptrer i beslutningssituasjoner. I stedet for å se på mennesket som perfekt rasjonelt, antar man at mennesket har begrenset rasjonalitet (Pompian, 2012, s. 3). Det er utviklet en rekke modeller og teorier innen fagfeltet. Videre i oppgaven vil vi fokusere på selvkontroll, nåtidsskjevhet og overmot.

5.1 Selvkontroll

Selvkontroll handler om et individs evne til å kontrollere impulser for å kunne oppnå økt fremtidig nytte, og ta valg som vil være svært gode for fremtiden (Svartdal, 2020). I motsetning til Homo oeconomicus har mennesket begrenset selvkontroll, og vektlegger nåtid tyngre enn fremtid (Nyborg, 2009, s. 61). Dette innebærer at individet ofte vil ta valg som gir nytte nå, fremfor valg som vil gi mer nytte i fremtiden.

Shefrin og Thaler (1988, s. 611) utviklet en modell for selvkontroll hvor man antar at mennesket har to sett med preferanser som motarbeider hverandre, «planleggeren» og «handleren». Planleggeren evner å legge langsiktige planer, mens handleren har nåtidsskjevhet og handler på impuls. De hevder at selvkontroll innebærer en indre konflikt hvor individet må veie opp nytte i dag, mot nytte på et senere tidspunkt. Siden mennesker vektlegger nåtiden vil det kunne oppstå indre konflikter, da man til stadighet endrer planene man har lagt for fremtiden, til fordel for øyeblikkelig glede. Konflikten oppstår som følge av at det er handleren som tar beslutninger i øyeblikket, og ikke planleggeren (Nyborg, 2009, s. 61). Hoch og Loewenstein (1991, s. 498) hevder at evnen til å opprettholde selvkontroll og å nå langsiktige mål, handler om i hvilken grad man klarer å motstå kortsiktige fristelser. Man har kanskje et ønske om å spise sunt, men faller for fristelsen til å spise sjokoladen som ligger i skapet (Nyborg, 2009, s. 61).

Et individs preferanser vil kunne endre seg i ulike tidsperioder, og bidra til dårligere selvkontroll (Ariely & Wertenbroch, 2002, s. 219). Dette kan komme til uttrykk ved at man bestemmer seg for at man skal begynne å trene på mandag, men når mandagen kommer utsetter man det til neste mandag. Et annet eksempel kan være at man skal ut å spise, og

bestemmer seg på forhånd for at man ikke skal ha dessert. Når middagen er spist, har preferansene endret seg og man bestiller likevel dessert (Ariely & Wertenbroch, 2002, s. 219). Man ser da at den indre konflikten mellom planleggeren og handleren oppstår som følge av endringer i preferansene.

Det finnes ulike «binde seg til masten» strategier man kan ta i bruk for å unngå eller redusere den indre konflikten mellom handleren og planleggeren (Nyborg, 2009, s. 61). En slik strategi kan være å unngå situasjoner hvor individet vil ha økt sannsynlighet for å avvike fra sine planer (Hoch & Loewenstein, 1991, s. 499). Individet som planlegger å ikke kjøpe dessert kan da unngå den indre konflikten dersom vedkommende heller spiser hjemme, eller spiser et sted hvor de ikke tilbyr dessert (Ariely & Wertenbroch, 2002, s. 219). Personen som planlegger å gå på trening kan bestille time på treningssenter, og på den måten hindre handleren i å utsette treningen. På samme måte kan individer som ønsker å spare, men som ender opp med å handle mye på kreditt, velge å klippe kredittkortet eller få en frivillig kredittsperr for å unngå opptak av ny gjeld. En frivillig kredittsperr innebærer at man ikke får innvilget nye lånesøknader, da finansforetakene ikke får mulighet til å ta en kredittvurdering (Datatilsynet, u.å.).

5.2 Nåtidsskjevhet

Nåtidsskjevhet er tett knyttet til begrenset selvkontroll. Mennesket er utålmodig og har en høy kortsiktig diskonteringsrente. Den langsiktige diskonteringsrenten er fallende, som indikerer at individer er mer tålmodig på lang sikt (Wilkinson & Klaes, 2012, s. 293).

Som beskrevet i kapittel 4.1 kan diskonteringsfunksjonen ved intertemporale valg fremstilles slik:

$$D(k) = \frac{1}{1 + \rho^k}$$

Mens hyperbolsk diskontering kan formuleres slik:

$$V = \frac{A}{1 + kD}$$

Hvor V er lik nåverdien av nytte A dividert med uttrykket $1 + kD$. D beskriver forsinkelsen, altså i hvilken tidsperiode nytten skal konsumeres, multiplisert med k som refererer til hvor mye av verdien som påvirkes av utsettelsen av konsumet. En høyere k gir en større reduksjon av verdien (Odum, 2011, s. 432). En høy diskonteringsrente i perioder som ligger nærme nåtid reflekterer hvordan individer med nåtidsskjevhet foretrekker nytte i dag, fremfor om 2 år.

Som nevnt i kapittel 4.1 er hyperbolsk diskontering et alternativ til den tradisjonelle diskonteringsmodellen. Hyperbolsk diskontering tar hensyn til at våre preferanser ikke er konstante, men endres over tid. Denne teorien kan forklares med følgende eksempel. En person står overfor et valg om et lavere beløp i periode t og et høyere beløp i periode $t+1$. I situasjoner hvor t er langt frem i tid, vil individet velge beløpet som gir høyest verdi, altså beløpet i periode $t + 1$. La oss si at valget står mellom å motta 1700 kr om 2 år, eller 2000 kr om 3 år, ifølge denne teorien vil vedkommende velge 2000 kr om 3 år. Det motsatte skjer dersom periode t ligger nærme dagen i dag. Individet vil med andre ord foretrekke 1700 kr i dag, fremfor 2000 kr om 1 år (Ackert & Deaves, 2010, s. 301). Ved hyperbolsk diskontering er med andre ord personen mer utålmodig dersom perioden valget gjelder ligger nærme nåtiden.

I hvilken grad preferanseendringer påvirker atferden til individene, avhenger av hvor selvbevisst de er på at deres preferanser vil endres over tid. Vi kan skille mellom to grupper individer; naive og sofistikerte. Naive individer tror at deres preferanser vil være konstant over tid, noe som gjør dem mer utsatt for å oppleve indre konflikter i senere tidsperioder når preferansene er endret. Sofistikerte individer er klar over at deres preferanser vil endres, og vil dermed kunne ta valg som vil redusere eller eliminere den indre konflikten (Wilkinson & Klaes, 2012, s. 296-297). Ifølge Kuchler (2013, s. 3) utsetter naive individer nedbetalingen av gjeld til neste periode, i den tro at de da kommer til å betale. De innser ikke at preferansene deres er endret når de kommer til neste periode. Dersom disse personene er utålmodige vil de utsette betalingen, og til slutt havne i en situasjon hvor de ikke klarer å nedbetale gjelden. Hun finner også at sofistikerte individer i større grad betaler ned gjeld, men at også de betaler mindre dersom de har høy grad av utålmodighet. Siden de er bevisst på at deres preferanser vil endres, greier de likevel å redusere gjelden gradvis.

5.3 Overmot

Overmot er en atferdsmekanisme som gjør at mennesker har en overdreven tro på egen kunnskap, egne ferdigheter og evnen til å gjennomføre ulike oppgaver (Ackert & Deaves, 2010, s. 106). Dette kan komme til uttrykk gjennom feilkalibrering, overdreven optimisme, illusjon av kontroll, og bedre-enn-gjennomsnitts effekten (Broihanne et al., 2014, s. 65). En overestimering av egen presisjon og informasjonen man innehar, kan føre til at vedkommende tar høyere risikoer. Folk tror gjerne at informasjonen de bærer på har en høyere verdi enn det den egentlig har (Pompian, 2012, s. 199).

Ulike studier har vist at individer ofte plasserer seg selv som bedre-enn-gjennomsnittet. En kjent studie av Svenson (Svenson, 1981, referert i Merkle & Weber, 2011, s. 263), viste at 78% av deltakerne i undersøkelsen mente at de var bedre enn gjennomsnittet til å kjøre bil. Dette er interessante funn, da grunnlaget for et gjennomsnitt er at det er ca. like mange under som over. Moore & Healy (2008, s. 504) hevder at årsaken til dette er at mennesker har mangelfull informasjon om egne ferdigheter. Samtidig har man enda mindre informasjon om andre personers ferdigheter. Et resultat av dette er at man vil plassere seg selv over gjennomsnittet når man utfører «lettere» oppgaver, mens man får motsatt effekt på svært kompliserte oppgaver. Dette motsies av Klayman et al. (1999, s. 217) som viser til at grad av overmot øker i takt med mer komplekse oppgaver.

Det har blitt gjennomført en rekke studier der man har funnet at mennesker har overmot (Dittrich et al., 2005, s. 2). Hilary & Menzly (2011, s. 2) finner at analytikere som i løpet av de siste kvartalene har hatt et bedre estimat på forventet inntekt enn median analytikeren, gjør det dårligere i påfølgende perioder. Basert på tidligere resultater får de en overdreven tro på egen kunnskap, og legger mindre vekt på estimatene til andre analytikere. Det kan finnes flere forklaringer til dette, blant annet at individer vil ha en økt grad av overmot i situasjoner hvor de selv mener de har høy kompetanse (Dittrich et al., 2005, s. 2). En ser også at investorer tar større risiko, handler oftere og i mindre grad diversifiserer porteføljen sin dersom de har en overdreven tro på egen kunnskap (Broihanne et al., 2014, s. 65). Det at individer legger mer vekt på egne ferdigheter, og ikke søker annen relevant og tilgjengelig informasjon, kan føre til at de tar dårligere økonomiske beslutninger.

6.0 Metode

I denne delen av oppgaven vil det gjøres rede for valg av metode, samt fordeler og ulemper ved bruk av denne metoden. Hvilke databaser og søkeord som har blitt benyttet i arbeidet med datainnsamlingen vil også forklares her, samt hvilke inklusjons- og eksklusjonskriterier som ligger til grunn.

6.1 Litteraturstudie

For å kunne svare på problemstillingen har det i denne oppgaven blitt gjennomført en litteraturstudie. En litteraturstudie kjennetegnes ved at man benytter tidligere forskning for å kartlegge nåværende kunnskap innen et bestemt tema (Friberg, 2017, s. 108). Man leser kritisk gjennom publiserte artikler for å finne studier som er relevante for problemstillingen. Litteraturen blir så analysert og drøftet opp mot annen relevant teori (Dalland, 2020, s. 206). Hensikten med denne litteraturstudien er å undersøke om selvkontroll, nåtidsskjevhet og overmot kan forklare opptak av usikret gjeld i Norge, og eventuelt hvordan disse atferdsmekanismene påvirker til opptak av usikret gjeld.

Det er både fordeler og ulemper knyttet til litteraturstudie som metode. En av fordelene er at man raskt kan få en oversikt over litteraturen som finnes innen et gitt område. Man kan benytte ulike søkeord og bruke ulike databaser, og med det få en god oversikt over litteratur som er relevant for problemstillingen. En ulempe er at dersom det har vært lite forskning innen emnet, vil det være lite informasjon tilgjengelig. Da kan det være vanskelig å finne artikler eller tidligere studier som er egnet for å svare på problemstillingen. I tillegg er det en risiko for at man ikke er objektiv når man innhenter litteratur, men heller søker litteratur som støtter egne synspunkter (Friberg, 2017, s. 143).

6.2 Litteratursøk

Litteratursøket startet bredt for at det skulle være mulig å få en oversikt over litteraturen som finnes innen dette temaet. I starten ble både norske og engelske søkeord benyttet, men det ble raskt avklart at det var betydelig større mengder engelsk forskning innen dette feltet. Det har blitt utført lite studier innen dette emnet i Norge, og derfor ble engelsk litteratur benyttet i denne oppgaven. Søkeordene som ble brukt var «self-control», «present bias»,

«overconfidence», «debt», «credit», «borrow*» og «consumer debt», i ulike kombinasjoner. Dette var for å finne artikler som kombinerer forbrukslån og minst en av atferdsmekanismene.

Flere databaser ble benyttet i starten, for å få en oversikt over hvilke som gav mest hensiktsmessige resultater med utgangspunkt i problemstillingen. Databasene vi endte opp med var Business source complete, EconLit with full text og Google Scholar. De to første databasene gir mulighet til å velge at alle artiklene fra søk skal være fagfellevurdert, og av nyere dato. Siden det ikke er mulig å avgrense søket i Google Scholar på denne måten, måtte artiklene som ble innhentet her sjekkes grundigere før de ble vurdert inkludert i oppgaven.

I arbeidet med å innhente relevant litteratur var ett av kravene at alle artiklene skulle være fagfellevurdert, for å sikre kvaliteten på artiklene. For å sørge for at det var ny og oppdatert forskning, ble søket avgrenset til å bare inkludere litteratur fra perioden 2000-2021. Det har vært en stor utvikling i forbrukslån når det kommer til hva som tilbys og hvor lett tilgjengelige det er, og derfor var det ønskelig å bruke litteratur fra nyere tid. Det ble også satt som krav at artiklene skulle inneholde minimum én av atferdsmekanismene, kombinert med gjeld. Siden usikret gjeld er vektlagt i denne oppgaven, var det et krav at også artiklene skulle fokusere på denne typen gjeld. Dette er for å kunne knytte artiklene opp mot hverandre, sammenligne funnene og bruke artiklene for å besvare problemstillingen.

Gjennom denne litteraturstudien har det blitt innhentet en rekke vitenskapelige artikler. Det har vært en tidkrevende prosess, hvor flere av artiklene måtte ekskluderes som følge av at de ikke møtte kravene beskrevet ovenfor. Totalt 11 artikler ble ansett som relevant for oppgavens problemstilling, hvor både usikret gjeld og atferdsmekanismene var i fokus. Etter en nærmere gjennomgang ble noen av dem ekskludert da de ikke var fagfellevurdert, mens andre ble fjernet da de ikke var relevant for problemstillingen i denne oppgaven. Ved fullført søk var det seks artikler som fremsto som egnet til å besvare oppgaven. Det er to artikler til hver atferdsmekanisme og alle er knyttet til en form for usikret gjeld. Disse vil bli presentert i kapittel 7.

I denne litteraturstudien er det ikke inkludert artikler som omhandler markedsføring og forbrukslån knyttet til en atferdsmekanisme. Det er store forskjeller når det gjelder regelverk knyttet til markedsføring av forbrukslån, og dette påvirker i hvor stor grad individer blir påvirket av markedsføringen. Det har også vært en sterk utvikling i markedsføring de siste årene og markedsføringskanalene har endret seg. På grunn av dette har vi benyttet nyere teori om markedsføring i Norge, og knytter dette sammen med atferdsmekanismene i kapittel 8.

Søk	Søkeord	Treff	Inkludert
Business source complete			
1	«self-control» AND «debt»	31	2
EconLit with full text			
2	«present bias» AND «debt»	16	1
3	«present bias» AND «credit»	16	1
4	"overconfidence" AND "borrow*" AND "credit"	10	1
Google Scholar			
5	«overconfidence», «debt», «borrow*»	17200	1

Figur 7: Søkestrategi for valgte artikler

Figur 7 viser hvilke ord som er benyttet for å søke etter artikler i de tre ulike databasene som er brukt i denne oppgaven, hvor mange treff som kommer opp når søkeordene benyttes og hvor mange av artiklene som er inkludert i oppgaven. I Business source complete og EconLit with full text er treffene nøye gjennomgått, og vi har plukket ut de artiklene som ble ansett som relevant for å besvare problemstillingen. Et problem med å søke etter litteratur i Google Scholar er at det er færre muligheter til å avgrense søket. Søkeordene som ble benyttet resulterte dermed i over 17 000 treff, som vist i figur 7. Det vil ikke være mulig å gjennomgå alle resultattreffene, og det kan derfor være artikler som hadde vært relevant for oppgaven, som ikke har blitt inkludert.

6.3 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet er knyttet til om man kan stole på dataen som er innhentet (Busch, 2013, s. 62). Alle artiklene som er inkludert i dette litteraturstudiet er fagfelleurdert. Det vil si det er eksperter som har vurdert artikkelen og studien før den ble publisert, og de har kvalitetssikret dataen som er benyttet (Svartdal, 2021). Forfatterne bak artiklene vi har plukket ut kan ha valgt å bruke teori som støtter deres problemstilling. Dette kan ha påvirket utformingen av studien og deres resultater, noe som kan være en svakhet med oppgaven. I arbeidet med å avgrense søket, kan søkeordene som ble tatt i bruk ha bidratt til at søkeresultatene viste artikler som støttet problemstillingen i oppgaven. For å sørge for objektivitet, ble derfor litteratursøket startet bredt. På denne måten fikk vi en oversikt over aktuell litteratur innen dette feltet.

Validitet handler om i hvilken grad informasjonen som er innhentet er relevant eller gyldig for problemstillingen (Busch, 2013, s. 62). Artiklene som ble innhentet for å gjennomføre litteraturstudien, er studier basert på individer i andre land enn Norge. Vi har lagt vekt på hvordan utviklingen av forbrukslån har vært i Norge, og det er dermed en svakhet at landene studiene tar utgangspunkt i, kan ha andre regler knyttet til usikret gjeld. Atferdsmekanismene og deres påvirkning på et individs gjeldsoptak vil likevel kunne knyttes til nordmenn. Det har vært lite forskning på forbrukslån og atferdsmekanismer i Norge, noe som er en svakhet. Ved å kombinere innhentet litteratur med teori og veksten i usikret gjeld i Norge, vil resultatene likevel kunne være overførbare. Artiklene som har blitt analysert i oppgaven er basert på usikret gjeld og atferdsmekanismer, som er et resultat av søkeordene som ble benyttet. Til tross for at vi har prøvd å være objektive i arbeidet med å innhente litteratur, kan vi likevel ubevisst ha valgt ut artikler som støtter vårt syn. Dette kan selvsagt påvirke både resultatene og konklusjonen i denne oppgaven.

7.0 Analyse og resultater

Her vil vi presentere hovedpunktene og resultatene fra artiklene som ble innhentet i løpet av søkeprosessen fra kapittel 6. I kapittel 7.3 vil vi presentere svakheter ved noen av studiene, som kan ha hatt en innvirkning på resultatene deres.

7.1 Oversikt artikler

Her er en oversikt over artiklene som ble valgt ut etter fullført litteratursøk. Inspirasjon for oppsett er hentet fra Dalland (2020, s. 204). Tabell 2 viser en oversikt over resultatene fra de ulike artiklene.

Tittel og forfatter(e)	Hensikt	Metode	Utvalg
Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness <u>Forfatter:</u> Gathergood, J (2012)	Finne sammenhengen mellom selvkontroll, økonomisk kunnskap (financial literacy) og gjeldsoptak over evne.	Kombinerer husholdningsundersøkelser med detaljert informasjon om kredittopptak og betalingsproblemer, med spørreundersøkelser som måler økonomisk kunnskapsnivå og grad av selvkontroll.	Et representativt utvalg fra Storbritannia, med positiv balanse på minst ett kredittprodukt, som inkluderte 1234 husstander.
Debt out of control: The links between self-control, compulsive buying, and real debts	Undersøke forholdet mellom selvkontroll, shoppingavhengighet og forbruksgjeld.	Spørreundersøkelse. Anonym.	Et representativt utvalg av den tyske befolkningen, med 946 deltakere i

<p><u>Forfattere:</u> Achtziger, A., Hubert, M., Kenning, P., Raab, G., Reisch, L. (2015)</p>			alderen 14-88 år.
<p>I Will Pay Tomorrow, or Maybe the Day After. Credit Card Repayment, Present Biased and Procrastination</p> <p><u>Forfatter:</u> Barboza, G (2018)</p>	<p>Undersøke hvordan nåtidsskjevhet kan ha en innflytelse på beslutningstaking knyttet til forbruk og sparing, og hvordan tilgang på kreditt påvirker beslutningene.</p>	Spørreundersøkelse.	377 studenter fra et universitet i USA.
<p>Present-Biased Preferences and Credit Card Borrowing</p> <p><u>Forfattere:</u> Meier, S. and Sprenger, C. (2010)</p>	<p>Undersøke om nåtidsskjevhet har en positiv korrelasjon med opptak av kredittkortgjeld.</p>	<p>Måler tidspreferanser ved bruk av valgekspesimenter, sammenligner deretter resultatene med individuelle kredittrapporter og selvangivelse.</p>	606 individer med lav eller moderat inntekt. I analysen er 541 individer inkludert.
<p>Financial Knowledge, Confidence, Credit Use, and Financial Satisfaction</p>	<p>Undersøke hvilken effekt økonomisk kunnskap har på kredittatferd.</p>	<p>Analyse av data fra NFCS (National Financial Capability Study) undersøkelsen fra 2015.</p>	Et representativt utvalg fra den amerikanske befolkningen

<p><u>Forfattere:</u> Atlas, S. A., Lu, J., Micu, P. D., Porto, N. (2019)</p>			<p>med 27 564 respondenter, fra alderen 18+. 23% av utvalget ble ekskludert som følge av at de ikke hadde kredittkort.</p>
<p>Young adults' financial literacy and overconfidence bias in debt markets</p> <p><u>Forfattere:</u> Cwynar, A., Cwynar, W., Patena, W., Simbanda, W. (2020)</p>	<p>Undersøke sammenhengen mellom overmot knyttet til gjeldskunnskap og gjeldsatferd.</p>	<p>Spørreundersøkelse.</p>	<p>Utvalget besto av unge voksne fra Polen (18-35 år), 600 deltakere.</p>

Tabell 1: Oversikt analysert litteratur

Forfattere	Resultater
<p>Gathergood, J, (2012)</p>	<p>Både lav grad av økonomisk kunnskap og lav grad av selvkontroll har en positiv sammenheng med gjeldsopptak over evne. Personer med selvkontroll problemer benytter seg av lett tilgjengelig kreditt i større grad enn andre.</p>
<p>Achtziger, A., Hubert, M., Kenning, P., Raab, G., Reisch, L., (2015)</p>	<p>Det er en negativ sammenheng mellom grad av selvkontroll og opptak av gjeld.</p>

	<p>Det er en negativ sammenheng mellom grad av selvkontroll og kjøpeavhengighet.</p> <p>Lav grad av selvkontroll leder til økt kjøpeavhengighet (compulsive buying), som igjen leder til opptak av gjeld.</p>
Barboza, G., (2018)	<p>Nåtidsskjevhet øker sannsynligheten for at individer tar opp mer gjeld enn de kan håndtere.</p> <p>Individer med lav selvkontroll som benytter kreditt for å dekke inn uforutsette utgifter, har lavere sannsynlighet for å klare å tilbakebetale gjelden i neste periode.</p>
Meier, S. and Sprenger, C., (2010)	<p>Nåtidsskjevhet øker sannsynligheten for opptak av gjeld.</p> <p>Det er en positiv korrelasjon mellom nåtidsskjevhet og opptak av kredittkortgjeld.</p>
Atlas, S. A., Lu, J., Micu, P. D., Porto, N., (2019)	<p>Det er en sammenheng mellom finansiell kunnskap og sunn kredittatferd.</p>
Cwynar, A., Cwynar, W., Patena, W., Simbanda, W., (2020)	<p>Overmot øker sannsynligheten for å ta opp gjeld.</p> <p>Større grad av overmot gir økt sannsynlighet for usunn gjeldsatferd.</p>

Tabell 2: Oversikt resultater

7.2 Hovedpunkter og resultater

Etter en nøye gjennomgang av valgt litteratur, har vi delt hovedfunnene inn i fire hovedkategorier; betydningen av økonomisk kunnskap, selvkontroll, nåtidsskjevhet og overmot.

7.2.1 Betydningen av økonomisk kunnskap

Flere av artiklene vi har innhentet påpeker hvordan god økonomisk kunnskap er vesentlig for at en person skal klare å fatte gode økonomiske beslutninger. Atlas et al. (2019) skiller mellom økonomisk kunnskap og økonomisk selvtillit. Økonomisk selvtillit innebærer individets egen tro på dets økonomiske kunnskapsnivå angående ulike kredittprodukter og renter. Økonomisk kunnskap refererer til faktisk kunnskap, og kan måles med et utvalg finansielle spørsmål. Ifølge Atlas et al. (2019) vil en kombinasjon av faktisk kunnskap og økonomisk kunnskap bidra til en sunn kredittatferd. Mennesker som innehar denne kombinasjonen vil i mindre grad låne over evne, og vil ha en bedre forståelse for hvilke konsekvenser opptak av usikret gjeld kan medføre.

I følge Cwynar et al. (2020) tror ofte mennesker at de har en høyere økonomisk kunnskap enn det de i realiteten har. Dette støttes også av studien til Atlas et al. (2019), hvor det kom frem at bare litt over halvparten av respondentene betalte ned kredittgjeld før rentene påløp. 47% betalte etter påløpte renter, mens 13% oppgav at de måtte betale renter og gebyrer relatert til for sen betaling. Personer med lav økonomisk kunnskap vil oftere kunne misforstå innholdet i kontrakter. Dette er spesielt knyttet til forståelse for hvilke kostnader renter og andre gebyrer kan medføre ved opptak av usikret gjeld (Atlas et al., 2019). Enkelte kredittprodukter benytter seg også av en «lokke-rente» for å tiltrekke kunder. Mennesker med mangelfull økonomisk kompetanse vil da ha økt fare for å låne over evne (Gathergood, 2012). Barboza (2018) trekker frem at individer ofte feiltolker hva renter og gebyrer vil koste, og dermed feilestimerer sin evne til å kunne nedbetale gjelden. Beslutningene om opptak av gjeld tas dermed på et dårligere grunnlag enn hos personer med en høyere økonomisk kompetanse.

Gathergood (2012) peker på at det er en sammenheng mellom dårlig økonomisk kunnskap, høy gjeld og betalingsproblemer. Opptak av usikret gjeld krever at individer har grunnleggende økonomisk kunnskap spesielt med tanke på forskjellen mellom nominell og effektiv rente. Personer som ikke innehar denne kunnskapen, vil oppleve at kostnadene blir høyere enn de var forberedt på.

7.2.2 Selvkontroll

Gathergood (2012) finner en negativ korrelasjon mellom grad av selvkontroll og opptak av gjeld. Med andre ord har mennesker med dårlig selvkontroll en økt sannsynlighet for å søke om usikret gjeld, sammenlignet med individer som har god selvkontroll. Dette støttes av studien til Achtziger et al. (2015), hvor det kommer frem at mennesker med dårlig selvkontroll ofte har høyere gjeld enn andre. De sliter også mer med å betale ned gjelden de har opparbeidet seg.

Impulsive mennesker har ofte dårlig selvkontroll, og tenker i mindre grad over hvilke konsekvenser ulike handlinger kan medføre. De benytter seg ofte av forbrukslån og annen lett tilgjengelig usikret kreditt for å dekke sine konsumeringsbehov. De har lite fokus på å sette av penger til sparing, og risikerer å låne over evne (Gathergood, 2012). Achtziger et al. (2015) påpeker at personer med kjøpeavhengighet vil ha et økt behov for å handle nye ting, ofte for å kompensere for negative hendelser i privatlivet. Denne avhengigheten kan få negative konsekvenser, da den kan lede til økt opptak av usikret gjeld. Konsekvensen blir at individet får gjeldsproblemer, uten evne til å kunne gjøre opp for seg.

I følge Gathergood (2012) vil det være vanskelig for mennesker å lære seg å kontrollere sine impulser, og å motstå fristelser som oppstår. Han mener at individer, spesielt de med dårlig selvkontroll, vil ha nytte av at usikret kreditt blir mindre tilgjengelig. Dersom man ikke har mulighet til å søke om kreditt når man kjøper varer i butikk, vil dette bidra til å redusere individets opptak av gjeld. Vedkommende blir dermed tvunget til å tilpasse utgiftene etter inntekten sin.

7.2.3 Nåtidsskjevhet

Meier og Sprenger (2010) måler sammenhengen mellom nåtidsskjevhet og bruken av kredittkort ved å gjennomføre eksperimenter, mens Barboza (2018) undersøker hvordan nåtidsskjevhet påvirker tilbakebetalingsatferden til individer gjennom spørreundersøkelser. Resultatene fra studiene viser en sammenheng mellom nåtidsskjevhet og opptak av kredittkort gjeld, samt at denne atferdsmekanismen kan påvirke tilbakebetaling av kredittgjeld.

Meier og sprenger (2010) gav deltakerne valget mellom en belønning X i periode t , eller en belønning $Y > X$ i periode T , hvor T representerer perioden som er lengst unna. For å måle grad av nåtidsskjevhet ble Y holdt konstant, mens belønning X varierte. Forskerne kunne da studere hvilken verdi av X som resulterte i endring av preferansene. Undersøkelsen til Barboza (2018) gav forsøkspersonene mulighet til å rangere seg selv basert på spørsmål om opptak og nedbetaling av gjeld. Individene hadde dermed mulighet til å være uærlig og fremstille seg selv som bedre til å betale regninger i tide, enn det som var tilfellet.

Resultatene viser at personer med nåtidsskjevhet har økt sannsynlighet for å ta opp usikret gjeld, og at de ofte låner høyere beløp enn andre. De sparer mindre, og er dermed mer utsatt for økonomiske sjokk, som medfører økt opptak av gjeld grunnet hyppig bruk av kredittkort (Meier & Sprenger, 2010). Dette støttes også av funnene til Barboza (2018) som viser at nåtidsskjeve individer tar opp usikret gjeld for å kunne konsumere mer enn inntekten alene tillater, og at de ofte utsetter betalingen av kredittkortgjeld til neste periode. De innser gjerne ikke at kostnaden knyttet til gjelden vil øke, og at det som en konsekvens vil blir vanskeligere å betale ned gjelden de har opparbeidet seg.

7.2.4 Overmot

Ifølge Cwynar et al. (2020) kan overmot føre til en negativ låneatferd som vil øke det totale gjeldsnivået til individet. Personer med overmot vil i ulike situasjoner tro at deres kunnskapsnivå er mye høyere enn det faktisk er. Samtidig som økonomisk selvtillit har vist seg å være nødvendig for å ta gode økonomiske beslutninger, vil en for stor grad av

økonomisk selvtillit sammenlignet med faktisk kunnskap føre til en negativ økonomisk atferd (Atlas et al., 2019).

Individer med overmot vil i mindre grad enn andre forsikre seg mot risiko, de sparer mindre og de har lavere sannsynlighet for å søke hjelp eller økonomisk rådgivning (Atlas et al., 2019). Dette er knyttet til at de har en overdreven tro på deres egen kunnskap angående forståelse for innholdet i lånekontrakter ved opptak av usikret gjeld. Studien viser at disse personene har økt sannsynlighet for å trenge gjeldsrådgiving etter gjeldsopptak.

I studien til Atlas et al. (2019) fremkommer det at over halvparten av personene som selv mente de hadde en høy grad av kunnskap, i realiteten manglet grunnleggende finansiell kunnskap. Dette viser at det må være en balanse mellom faktisk kunnskap og økonomisk selvtillit for å unngå overmot. Dette støttes av studien til Cwynar et al. (2020), som viser til at overmot fører til en hyppig låneatferd, hvor gjelden som tas opp innebærer høye renter som bidrar til å øke det totale gjeldsnivået til individet.

7.3 Svakheter ved studiene

Tre av studiene var basert på selvrapporterte opplysninger, noe som gjør det mulig for deltakerne å svare på en slik måte at de fremstår som bedre enn det de egentlig er. Dette kan ha påvirket undersøkelsene og gitt misvisende resultater (Achtziger et al., 2015; Barboza, 2018; Cwynar et al., 2020). Utvalget i studien til Cwynar et al. (2020) består av unge voksne, og siden tidligere studier peker på at sannsynligheten for å ta opp usikret gjeld øker med alderen, vil ikke dette utvalget være representativt for befolkningen.

Atlas et al. (2019) har benyttet fem faktabaserte spørsmål for å kartlegge økonomisk kunnskap, mens det bare er ett spørsmål som kartlegger grad av økonomisk selvtillit. Dette er en svakhet, da tilnærmingen gjør det vanskelig å identifisere overmot hos ulike individer siden forholdet mellom faktisk kunnskap og selvtillit kan variere. Deltakerne i eksperimentet til Meier og Sprenger (2010) har selv valgt å delta i studien. En tidligere undersøkelse gjennomført av samme forfattere i 2008, har vist at personer som selv ønsker å delta ofte har

et høyere økonomisk kunnskapsnivå, og er mer tålmodige enn individer som ikke ønsker å delta. Dette vil kunne påvirke resultatene fra studien.

Achtziger et al. (Atlas et al., 2019) har gjennomført en tverrsnittstudie, og man får dermed ikke noe svar på hvordan selvkontroll påvirker kjøpeavhengighet og gjeldsopptak over tid. Det kan være forskjeller i ulike livsfaser som kan føre til økt gjeldsopptak, og dette vil kunne forklare den negative korrelasjonen mellom alder og kjøpeavhengighet som kommer frem i studien. Deltakerne i eksperimentet til Meier og Sprenger (2010) hadde en gjennomsnittlig lav inntekt. Dette kan ha en effekt på valgene de tar mellom X i periode t og $Y > X$ i periode T , noe som kan ha gitt misvisende resultater.

8.0 Diskusjon

I denne delen av oppgaven vil vi drøfte litteraturen opp mot relevant teori. Fokuset for denne oppgaven har vært atferdsmekanismer som forklaring på opptak av forbrukslån, samt hvilken rolle markedsføringen og økonomisk kunnskap har i denne sammenhengen. Utgangspunktet for arbeidet med å innhente relevant teori og litteratur til litteraturstudien var problemstillingen: «kan atferdsmekanismene selvkontroll, nåtidsskjevhet og overmot forklare et individs opptak av usikret gjeld?». På grunn av oppgavens omfang var det ønskelig å avgrense søket mest mulig, slik at resultatene fra litteraturstudien inneholdt forskning innen atferdsmekanismene og opptak av usikret gjeld. Markedsføringen i ulike land kan være svært forskjellig, og underlagt ulike regler og retningslinjer. Vi har derfor valgt å innhente informasjon om hvordan markedsføringen er i Norge, fremfor å innhente litteratur fra utlandet. Ingen av de analyserte artiklene stiller seg kritiske til atferdsmekanismer som forklaring på opptak av gjeld, noe som er en svakhet ved oppgaven og som gjenspeiles i diskusjonen. Vi vil derfor avslutningsvis diskutere valg av metode, da dette kan ha hatt en innvirkning på resultatene våre.

8.1 Selvkontroll og markedsføring

Mennesker har begrenset selvkontroll og faller ofte for fristelser som oppstår i ulike situasjoner (Nyborg, 2009, s. 60-61). Dette gjør at mennesket hele tiden må endre planer som har blitt lagt tidligere. Man kan anta at den aggressive markedsføringen av usikret gjeld,

hvor fordeler som høye beløp overført direkte til lånsøkers konto, i stor grad retter seg mot individer med begrenset selvkontroll. Dette støttes av Gathergood (2012) og Achtziger et al. (2015) som finner en positiv korrelasjon mellom dårlig selvkontroll og opptak av gjeld over evne. Individer med en lav grad av selvkontroll viser tendenser til å handle på impuls (Gathergood, 2012), og vil derfor kunne oppleve en indre konflikt mellom «planleggeren» og «handleren» i ulike situasjoner (Shefrin & Thaler, 1988, s. 611). Siden «handleren» i mindre grad tar høyde for hvilke konsekvenser et valg vil få senere, vil markedsføringen av usikret gjeld kunne fremstå som svært fristende. Ulike finansagenter gjør det også mulig å søke lån hos flere banker samtidig, uten at man må fylle inn flere søknader (Lånemegleren, u.å.). Dette er med på å øke sannsynligheten for å få tilsendt et lånetilbud. Forskningen til Poppe et al. (2019, s. 30) viser at impulsive individer har større sannsynlighet for å ha forbrukslån, og at de ikke forstår konsekvensene denne typen usikret gjeld kan medføre.

Markedsføringen av forbrukslån i Norge vektlegger, som nevnt tidligere, de positive fordelene man kan oppnå ved å ta opp lån. Man kan søke om relativt høye beløp, og man får frihet til å bruke pengene slik man selv måtte ønske (Poppe et al., 2019, s. 15). Konflikten mellom «planleggeren» og «handleren» vil kunne oppstå som følge av at det er handleren som tar beslutningene i øyeblikket, mens det er planleggeren som sitter igjen med konsekvensene av valget (Nyborg, 2009, s. 61-62). Personer med kjøpeavhengighet har ofte dårlig selvkontroll. Lett tilgang på kreditt vil derfor være en ulempe for denne gruppen, da de vil være i fare for å låne over evne for å få dekket sitt kjøpsbehov. Dette bidrar til at de kan få problemer knyttet til gjelden (Achtziger et al., 2015). Siden atferdsmekanismene ligger latent i mennesker, og mennesker generelt har begrenset selvkontroll, vil ikke denne mekanismen alene kunne forklare hvorfor enkelte individer i større grad enn andre tar opp gjeld. Andre årsaker kan være kulturelle forskjeller eller gruppepress. Lassen (2020a) finner blant annet at det er skam knyttet til det å ta opp forbrukslån, og at kredittkort dermed virker mer attraktivt for folk, til tross for at renten som regel er høyere.

Ser man bort fra år 2020, har det de siste årene vært en økende vekst i forbrukslån i Norge. Som beskrevet i kapittel 2.1 er det flere årsaker til denne veksten, og noe av den kan skyldes økningen i antall tilbydere av kreditt og den aggressive markedsføringen av usikret gjeld. (Hagen et al., 2017, s. 5). De nye markedsføringslovene har til hensikt å hindre

markedsaktørene i å fremheve lånebeløp, behandlingstid og når pengene kan forventes å være på konto, mens kostnadene knyttet til lånet skal komme tydelig frem (Forbrukertilsynet, 2017a). Gathergood (2012) påpeker i sin studie at det vil være en fordel for individer dersom tilgangen til usikret gjeld reduseres, da lett tilgjengelig kreditt øker faren for å låne over evne. Man kan anta at en redusert tilgang til kreditt, kombinert med strengere regler for markedsføring av fordeler knyttet til forbrukslån, vil ha en positiv effekt for individer med selvkontroll problemer. Det vil likevel ha en mindre effekt på andre faktorer som kan føre til økt opptak av gjeld, som for eksempel tapt eller redusert inntekt. Achtziger et al. (2015) finner at individer med dårlig selvkontroll har høyere gjeld enn andre. Man kan tenke seg at desto høyere gjeld et individ har, desto større sannsynlighet er det for at individet vil få problemer med å tilbakebetale gjelden.

De strenge forskriftene og gjeldsregisteret som ble innført i 2019 (Barne- og familiedepartementet, 2019), hadde til hensikt å forebygge gjeldsproblematikk hos private husholdninger ved å redusere tilgangen til kreditt (Finansdepartementet, 2019). De nye reglene, samt finansforetakenes mulighet til å innhente opplysninger om lånsøkers gjeld, har gjort det vanskeligere for individer å få innvilget søknad om usikret gjeld. Dette kan redusere sannsynligheten for impuls kjøp hos individer med dårlig selvkontroll, da de ikke får mulighet til å låne over evne, og dermed vil ha redusert sannsynlighet for å havne i gjeldsproblemer (Gathergood, 2012).

8.2 Overmot og økonomisk kunnskap

Mennesker med overmot har en overdreven tro på egen kunnskap (Ackert & Deaves, 2010, s. 106) noe som kan føre til en negativ låneatferd som bidrar til å øke individets totale gjeld (Cwynar et al., 2020). I studien gjennomført av Atlas et al. (2019) vises det til at over 50% av deltakerne trodde de hadde et betydelig høyere kunnskapsnivå enn det som var realiteten. Mange av dem manglet grunnleggende økonomisk kunnskap. Det finnes ulike tilnærminger for å tilegne seg økonomisk kunnskap. Det er blant annet svært vanlig at nordmenn lærer basert på egne erfaringer. Dette kan som nevnt tidligere få konsekvenser, da læringen skjer i en senere periode enn på beslutningstidspunktet (Lassen, 2020b). Ifølge Atlas et al. (2019) vil individer som tidlig viser en usunn låneatferd, som inkluderer høye renter og gebyrer, kunne utvikle en dårlig låneatferd også senere i livet. Dette vil kunne føre til økt opptak av

gjeld, betalingsproblemer og dårligere kredittscore. I slike tilfeller vil lærdommen komme for sent, da individet allerede har fått problemer med privatøkonomien.

En annen vanlig tilgang til økonomisk kunnskap er via foreldre (Lassen, 2020b). Individuer som har fått sin kunnskap fra foreldrene, har ifølge Barboza (2018) en høyere sannsynlighet for å betale ned kredittgjeld før forfall, slik at de unngår å betale ekstra gebyrer som påløper ved forsinket betaling. De vil dermed ha en mindre sannsynlighet for å havne i gjeldsproblemer enn individer som ikke har kunnskap om hvilke kostnader renter og gebyrer kan medføre. For at en person skal kunne fatte gode og riktige økonomiske beslutninger trenger man både økonomisk kunnskap og økonomisk selvtillit, og det er viktig med en balanse mellom disse for å unngå overmot (Atlas et al., 2019). Høy økonomisk selvtillit kombinert med lav økonomisk kunnskap, vil ofte vise seg i form av en usunn gjeldsatferd med påfølgende betalingsproblemer (Cwynar et al., 2020). Personer med overmot vil tro at deres evner til å betale ned gjelden er større enn de er, og de vil kunne feilberegne hvilke kostnader renter og gebyrer tilfører totalbeløpet av gjelden deres (Barboza, 2018).

8.3 Nåtidsskjevheter og valg over tid

Mange velger å ta opp lån i dag for å kunne øke forbruket sitt. Ofte tenker personene at de skal betale tilbake i neste periode, uten å innse at deres preferanser da vil kunne endre seg. Som en konsekvens av dette, lar de være å betale ned gjelden i neste periode, for å unngå å måtte redusere konsumet tilsvarende (Barboza, 2018). Hyperbolsk diskontering tillater denne endringen i preferanser ved at diskonteringsrenten er høy i starten, for så å være fallende desto lenger tidsperspektiv individet har. Dette beskriver hvordan nåtidsskjeve personer er utålmodige ved valg som ligger nærme i tid, for så å bli mer tålmodige med tanke på valg langt frem i tid (Kuchler, 2013, s. 2). Dette bryter med standard økonomisk teori, hvor man antar at individer har en konstant diskonteringsrente (Wilkinson & Klaes, 2012, s. 264).

Nåtidsskjevheter er knyttet til selvkontroll, da man må veie fordeler opp mot ulemper for å kunne ta gode økonomiske valg (Barboza, 2018). Mekanismen fører til at individet foretrekker gode valg i dag, fremfor valg som vil være enda bedre i fremtiden (Meier & Sprenger, 2010). Enkelte velger å benytte seg av usikret kreditt for å kunne kjøpe ting de

ellers ikke hadde hatt råd til. Dersom de ikke har grunnleggende økonomisk kunnskap, vil de ikke forstå hvilke kostnader som påløper ved opptak av usikret gjeld. Det er viktig å påpeke at også individer som har grunnleggende økonomisk kunnskap kan være nåtidsskjeve. Barboza (2018) skiller mellom naive og sofistikerte individer. Studien peker på at naive individer ikke er klar over at deres preferanser vil endres, og dermed har de en økt sannsynlighet for å få betalingsproblemer. I følge Kuchler (2013, s. 3) vil sofistikerte individer ha en bedre sjanse til å følge sin nedbetalingsplan, da de forstår at deres preferanser vil endres i ulike tidsperioder. De klarer dermed å gradvis redusere sin gjeld.

Selv om det er funnet en sammenheng mellom nåtidsskjevhet og opptak av gjeld, er det viktig å påpeke at også andre faktorer kan spille inn. Tap av inntekt og dårlig økonomisk kunnskap er eksempler på faktorer som kan bidra til at individer velger å ta opp gjeld. Med andre ord er det flere faktorer en nåtidsskjevhet som kan lede et individ til å låne over evne.

8.4 Gjeldsopptak, kunnskap og innføring av forskrifter

Flertallet som tar opp forbrukslån i Norge befinner seg i aldersgruppen 40-59 år, mens individer i alderen 20-29 år i liten grad tar opp denne typen gjeld. Det kan være flere årsaker til at personer yngre enn 30 år i mindre grad får innvilget usikret gjeld. Mange banker setter egne aldersgrenser, noe som gjør at de aller fleste bankene ekskluderer individer som er yngre enn 23 år (Poppe, 2017, s. 39). Dette støttes også i forskningen til Cwynar et al. (2020), som finner at bare 1/3 av deres utvalg i alderen 18-35 år har benyttet seg av kredittgjeld, og konkluderer med at dette kan knyttes til utvalgets unge alder. I tillegg har de fleste banker krav til inntekt for at en søknad skal kunne innvilges. Mange personer i 20-årene er studenter og har gjerne en deltidsjobb, og vil dermed ikke klare å møte minimumskravet til inntekt som er satt av bankene (Dinero, 2021).

For å benytte seg av kreditt, og for å kunne utvikle en sunn gjeldsatferd, er det vesentlig at individet har grunnleggende økonomisk kunnskap (Atlas et al., 2019). Manglende forståelse for hva rente er, og hvordan bankene opererer med ulike typer renter som nominell og effektiv, vil gjøre at vedkommende ikke forstår hva den totale kostnaden av lånet blir. Gathergood (2012) påpeker i sin studie at en stor andel av personer som har tatt opp usikret gjeld, har manglende forståelse for hvilke ekstra kostnader som er knyttet til lånet. Renten

man får ved å ta opp usikret gjeld er ofte individuell, og settes ikke før søknaden om lån er innvilget. Renten man har blitt forespeilet via annonser og lignende vil derfor kunne være misvisende for forbruker (Dinero, 2021).

Som beskrevet i kapittel 2 har det i Norge vært en økning i andel usikret gjeld gjennom flere år. Forbrukerne har hatt god tilgang til kreditt, og de har fått mulighet til å benytte pengene til det de selv måtte ønske. Individuer har hatt mulighet til å ta opp usikret gjeld for å betale for reiser og opplevelser de ellers ikke hadde hatt råd til. I følge Gathergood vil lett tilgjengelig kreditt kunne føre til opptak av gjeld over evne. Individene vil da ikke være i stand til å gjøre opp for seg. Slik ukritisk opptak av usikret gjeld uten tanke på hvilke konsekvenser dette kan få for individet over tid, danner bakgrunnen for anbefalingene og de nye forskriftene som har kommet i perioden 2017-2019 (Finansdepartementet, 2019).

Figur 6, i kapittel 3.5 viser andel misligholdt gjeld i Norge de siste årene. Dette kommer av at låntakerne bryter avtalen med banken, og ikke betaler ned gjelden som avtalt. (Torvund & Lie, 2016). Det har vært en økning i andel misligholdt gjeld de siste årene, også i 2020, til tross for at andelen opptak av usikret gjeld var synkende dette året. Individuer som misligholder lån og som ikke gjør opp for seg vil få en betalingsanmerkning. En betalingsanmerkning vil få konsekvenser for individet også i fremtiden, da nye søknader vil kunne bli avslått som følge av dårlig betalingshistorikk (Lindorff, u.å.) Nå får bankene tilgang til informasjon via gjeldsregistrene, og flere søknader blir derfor avslått som følge av de nye strenge forskriftene. Mange som tidligere har tatt opp mye gjeld, og som har klart å holde seg à jour ved å refinansiere gammel gjeld, vil nå kunne oppleve at de ikke lenger får denne muligheten. Dette vil være tilfellet dersom gjelden de har fra før overstiger de nye kravene satt av myndighetene (Finanstilsynet, 2018b).

Covid-19 pandemien som kom i 2020 kan ha hatt en effekt på både opptak av ny gjeld og andel misligholdt gjeld. En konsekvens av tapt inntekt kan for noen ha bidratt til betalingsproblemer, mens andre har sett seg nødt til å ta opp ny gjeld for å dekke sine behov (Solheim & Vatne, 2021). Hvilken konsekvens innføringen av gjeldsregister har hatt på utviklingen av usikret gjeld og andel misligholdt gjeld er det derfor for tidlig å kunne si noe om.

8.5 Konklusjon

Som nevnt innledningsvis er det ingen av artiklene som stiller seg kritiske til atferdsmekanismene som forklaring på opptak av gjeld. Samtlige finner at selvkontroll, nåtidsskjevhet og overmot øker sannsynligheten for at individer velger å ta opp forbrukslån eller handle på kreditt. Flere av dem påpeker også at grad av økonomisk kunnskap er negativt korrelert med grad av gjeldsopptak. Mangelen på kritikk av atferdsmekanismer som forklaring på opptak av gjeld er en svakhet med oppgaven. Man kan da få et skjevt bilde av at disse mekanismene er den eneste forklaringen på den økende gjeldsandelen i landet.

Litteraturstudie er en egnet metode for å kunne få en oversikt over relevant forskning innen et gitt område. Vi valgte derfor denne metoden for å få en oversikt over forskningen innen atferdsmekanismer og gjeld. Det er likevel noen svakheter relatert til valget av metode. Basert på de ensidige resultatene fra analysen, kan man anta at man gjerne hadde fått andre resultater dersom det heller hadde blitt gjennomført en spørreundersøkelse i Norge. Man kunne da fått et bilde av hvorfor andelen forbrukslån i landet har vært økende de siste årene. Søkeordene vi har benyttet kan også ha bidratt til å avgrense søket til å bare inkludere forskningsartikler som er positive til relasjonen mellom atferdsmekanismer og gjeld. Siden reglene og anbefalingene knyttet til markedsføring av usikret gjeld kan variere i ulike land, har vi satt søkelys på hvordan markedsføringen i Norge faktisk er, fremfor å innhente litteratur fra utlandet. Basert på diskusjonen rundt markedsføring og selvkontroll, kan vi anta at den aggressive markedsføringen spiller en rolle når det gjelder veksten i usikret gjeld.

Det har i løpet av de siste årene blitt innført forskrifter og opprettet gjeldsregister som har bidratt til at banker og finansieringsforetak har fått en bedre oversikt over lånsøkers totale usikrede gjeld. Samtidig har det vært betydelige innstramminger angående kravene for å få innvilget forbrukslån. Hensikten med dette har vært å redusere opptak av usikret gjeld, for å forebygge gjeldsproblematikk i husholdninger. Hvilken effekt gjeldsregisteret har hatt på opptak av gjeld, er det for tidlig å si noe om, da nedgangen i opptak av gjeld i 2020 kan ha vært en konsekvens av Covid-19 pandemien.

De ulike atferdsmekanismene kan komme til uttrykk i ulike situasjoner, og beskriver observert atferd. Dette er noe som ligger latent i mennesker, å det kan være krevende å endre atferd. Lett tilgang på kreditt appellerer til individer med dårlig selvkontroll, og man kan dermed anta at en mer tidkrevende søkeprosess vil hindre disse individene i å handle på impuls. I dag kan man søke om delbetaling eller betalingsutsettelse når man handler varer i ulike butikker, og søknaden sendes samme dag som lånet blir innvilget og kunden får varen. Ved å legge opp til en lenger søknadsbehandling, hvor kunden må møte opp i butikk etter noen dager for at lånet skal utbetales, vil dette kunne redusere sannsynligheten for at personer tar opp usikret gjeld på impuls kjøp. Å heve det økonomiske kunnskapsnivået i befolkningen vil også kunne bidra til endret atferd. Bevisstgjøring av hvilke kostnader ulike typer gjeld innebærer og hvilke konsekvenser opptak av gjeld kan få for den enkelte, kan lede til en holdningsendring. Usikret gjeld bør ikke ses på som lett tilgjengelige penger, da det er en høy kostnad knyttet til denne typen lån.

I denne oppgaven har vi vektlagt hvordan atferdsmekanismer, kombinert med aggressiv markedsføring og lav økonomisk kunnskap, kan føre til økt opptak av gjeld. På bakgrunn av litteraturstudien og diskusjonen kan vi konkludere med at disse faktorene faktisk kan lede individer til å låne over evne. Det er likevel viktig å påpeke at også andre faktorer, som ikke har blitt viet noen plass i denne oppgaven, kan påvirke til gjeldsopptak. Eksempler på slike faktorer kan være kulturelle forskjeller og uforutsette utgifter hos individer som ikke har buffer-konto. Sosialt press er også en faktor som kan føre til gjeldsopptak, da man gjerne må kjøpe dyre klær for å få innpass i en gruppe. I enkelte kulturer kan det være knyttet skam til å ta opp forbrukslån. I slike tilfeller velger ofte individet å heller benytte seg av kredittkortgjeld, selv om dette som regel innebærer en høyere rente (Lassen, 2020a).

9.0 Avslutning

I denne delen av oppgaven vil vi oppsummere oppgaven og peke på styrker og svakheter ved valgt metode. Til slutt kommer vi med forslag til videre forskning.

9.1 Oppsummering av oppgaven

I denne oppgaven ønsket vi å svare på problemstillingen: «Kan atferdsmekanismene selvkontroll, nåtidsskjevhet og overmot forklare et individs opptak av usikret gjeld?». For å kunne gjøre dette har vi i kapittel 2 og 3 vist hvordan utviklingen av forbrukslån har vært i Norge i perioden 2005-2020, og hvem som tar opp usikret gjeld. Vi ser at det har vært en økning i andel forbrukslån i perioden 2005-2019, mens det i løpet av 2020 var en nedgang. Regelverket som omhandler usikret gjeld har blitt viet stor plass, da innføringen av blant annet gjeldsregister vil kunne redusere veksten i usikret gjeld. Det er for tidlig å si om nedgangen i forbrukslån er en konsekvens av gjeldsregisteret, da andre faktorer som blant annet Covid-19 også kan ha hatt en innvirkning. Økningen i andel markedsaktører og hvordan markedsføringen av forbrukslån er i Norge, har også blitt presentert. Videre har vi gjort rede for det økonomiske kunnskapsnivået i befolkningen.

I kapittel 4 har vi presentert standard økonomisk teori, og hvordan individer her ses som perfekt rasjonelle. Vi beskriver også hvordan rasjonelle individer tar valg over tid. I kapittel 5 har vi gjort rede for atferdsteori, og beskrevet atferdsmekanismene selvkontroll, nåtidsskjevhet og overmot. I kapittel 6 har vi gjort rede for hvorfor vi valgte å gjennomføre en litteraturstudie for å besvare vår problemstilling, og hvordan vi innhentet relevant litteratur. Artikkene som ble ansett som relevant for å besvare problemstillingen har i kapittel 7 og 8 blitt analysert og diskutert opp mot relevant litteratur.

Gjennom arbeidet med litteraturstudien har vi funnet en sammenheng mellom atferdsmekanismene og økt opptak av usikret gjeld. I tillegg kan vi anta at den aggressive markedsføringen og økningen i antall markedsaktører har hatt en effekt på gjeldsøkningen. Hvilken grad av økonomisk kunnskap individer har, påvirker opptak av gjeld, og individer med lav grad av økonomisk kunnskap har en økt sannsynlighet for å oppleve gjeldsproblemer.

9.2 Svakheter

Det har vært lite forskning på atferdsmekanismer og opptak av gjeld i Norge, og vi har derfor valgt å benytte litteratur fra utlandet i litteraturstudien. Vi har innhentet seks artikler, men siden de ikke stammer fra Norge, er de ikke nødvendigvis representative. Ulike land har ulike regler knyttet til opptak av usikret gjeld, og det kan være store variasjoner i hvilken grad man benytter seg av usikret gjeld fra land til land. Flere av studiene vi har analysert har tatt utgangspunkt i kredittkortgjeld og ulike bruksvaner med kredittkort. Da vi har valgt å vektlegge alle typer usikret gjeld, er det en svakhet at flere av artiklene bare ser på kredittkort. Vi har i ettertid sett at vi burde gjennomført en spørreundersøkelse av den norske befolkningen, for å få en bedre forståelse for hvorfor det har vært en økning i andel opptak av gjeld. Ved bruk av en spørreundersøkelse hadde vi også fått mulighet til å innhente opplysninger om hvordan atferdsmekanismene kan påvirke nordmenn til å søke om forbrukslån.

I arbeidet med å innhente litteratur, benyttet vi tre ulike databaser. Vi valgte søkeord basert på vår problemstilling, og endte opp med seks artikler som vi analyserte. Alle artiklene støtter vår problemstilling, noe som er en svakhet ved oppgaven. Med utgangspunkt i søkeordene, kan vi ubevisst ha innhentet litteratur som støtter vår oppgave. Siden reglene knyttet til markedsføring av usikret gjeld kan variere fra land til land, valgte vi å ikke innhente litteratur fra utlandet om markedsføring. Det har de siste årene kommet strenge forskrifter for hvordan markedsføringen skal gjennomføres, vi ønsket derfor å trekke inn hvordan markedsføringen i Norge faktisk er.

Vi har vektlagt atferdsmekanismene selvkontroll, nåtidsskjevhet og overmot som forklaring på opptak av usikret gjeld. En svakhet med oppgaven er at vi i mindre grad har presentert andre faktorer som også kan føre til lån over evne. En får dermed et lite nyansert syn, der det fremstår som at atferdsmekanismene er viktigste årsak til opptak av gjeld.

9.3 Forslag til fremtidig forskning

I denne oppgaven har vi vektlagt et utvalg atferdsmekanismer og deres påvirkning på opptak av usikret gjeld. Videre vil det være interessant å se om det er andre atferdsmekanismer som også kan ha en slik påvirkning. Mye av forskningen innen atferdsteori stammer fra utlandet, hvor det kan være helt andre regelverk knyttet til usikret gjeld. Vi mener derfor at det hadde vært interessant å sett hva som påvirker nordmenn til å søke om forbrukslån, for å forklare den økende gjeldsandelen i landet. Det ville også vært interessant å undersøke om individer som låner over evne og/eller misligholder lån i Norge, har et dårligere økonomisk kunnskapsnivå enn individer som klarer å håndtere sin gjeld.

Etter at det ble innført en ny forskrift og gjeldsregister ble opprettet i 2019 har det vært en nedgang i andel usikret gjeld. Det er for tidlig å si om dette er en konsekvens av gjeldsregisteret alene, eller om det er i kombinasjon med andre faktorer. Videre forskning på dette vil være nyttig for å forstå hvorfor vi har hatt en nedgang, for å deretter vurdere om det bør settes inn ytterligere tiltak for å forebygge gjeldsproblematikk. I 2020 var det en økning i andel misligholdt gjeld, til tross for nedgang i andel opptak av ny gjeld. Det er vanskelig å konkludere med årsakene som ligger bak dette, men man kan anta at det er en konsekvens av Covid-19 kombinert med at individer med høy gjeld i mindre grad får mulighet til å søke ny gjeld for å refinansiere. Det vil dermed også være interessant å se hvilke negative konsekvenser gjeldsregisteret kan ha for individers personlige økonomi.

Litteratur

- Achtziger, A., Hubert, M., Kenning, P., Raab, G., & Reisch, L. (2015). Debt out of control: The links between self-control, compulsive buying, and real debts. *Journal of Economic Psychology*, 49, 141–149. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2015.04.003>
- Ackert, L. F., & Deaves, R. (2010). *Behavioral finance: Psychology, decision-making, and markets*. South-Western Cengage Learning.
- Aksjenorge. (2016). *Nasjonal kartlegging av finansiell kompetanse*. <https://aksjenorge.no/wp-content/uploads/2016/04/Rapport-Resultater-fra-OECDs-kartlegging-av-Finansiell-Kompetanse-i-Norge-ved-AksjeNorge.pdf>
- Ariely, D., & Wertenbroch, K. (2002). Procrastination, Deadlines, and Performance: Self-Control by Precommitment. *Psychological Science*, 13(3), 219–224. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00441>
- Atkinson, A., Monticone, C., & Messy, F.-A. (2016). *OECD/INFE International survey of adult financial literacy competencies*. <https://aksjenorge.no/wp-content/uploads/2016/10/OECD-INFE-International-Survey-of-Adult-Financial-Literacy-Competencies.pdf>
- Atlas, S. A., Lu, J., Micu, P. D., & Porto, N. (2019). Financial Knowledge, Confidence, Credit Use, and Financial Satisfaction. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 30(2), 175–190.
- Barboza, G. (2018). I Will Pay Tomorrow, or Maybe the Day After: Credit Card Repayment, Present Biased and Procrastination. *Economic Notes*, 47(2–3), 455–494.
- Barne- og familiedepartementet. (2013, november 12). *Regjeringen vil fremme et nytt forslag om gjeldsregister*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjering-vil-fremme-et-nytt-forslag-om-/id745462/>
- Barne- og familiedepartementet. (2015, juni 15). *Åpner for privat gjeldsregister*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/apner-for-privat-gjeldsregister/id2417382/>

- Barne- og familiedepartementet. (2017, november 1). *Gjeldsinformasjonsloven trer i kraft*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/gjeldsinformasjonsloven-trer-i-kraft/id2576964/>
- Barne- og familiedepartementet. (2018, oktober 18). *Et tredje selskap får gi gjeldsopplysninger*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/et-tredje-selskap-far-gi-gjeldsopplysninger/id2616616/>
- Barne- og familiedepartementet. (2019, juli 5). *Gjeldsinformasjonsloven*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/tema/forbruker/gjeldsinformasjonsloven/id2510537/>
- Barne- og familiedepartementet & Finansdepartementet. (2018, juni 22). *To selskaper får gi gjeldsopplysninger*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/to-selskaper-far-gi-gjeldsopplysninger/id2605691/>
- Beqiri, V. (2019, november 22). *Viktig å gjennomgå egen praksis for markedsføring av kreditt*. Finans Norge. <https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2019/11/viktig-a-gjennomga-egen-praksis-for-markedsforing-av-kreditt/>
- Beslutningsteori. (2018). I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/beslutningsteori>
- Bluestep. (u.å.). *Hva er usikret og sikret gjeld?* Hentet 9. april 2021, fra <https://www.bluestep.no/okonomitips/artikler/usikret-versus-sikret/>
- Broihanne, M. H., Merli, M., & Roger, P. (2014). Overconfidence, risk perception and the risk-taking behavior of finance professionals. *Finance Research Letters*, 11(2), 64–73. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2013.11.002>
- Busch, T. (2013). *Akademisk skriving for bachelor- og masterstudenter*. Fagbokforl.
- Business-scene. (u.å.). *Et usikret lån kan bli dyrt dersom du ikke betaler i tide*. <https://www.business-scene.com/et-forbrukslan-kan-bli-dyrt-dersom-du-ikke-betaler-tide/>
- Cwynar, A., Cwynar, W., Patena, W., & Sibanda, W. (2020). Young adults' financial literacy and overconfidence bias in debt markets. *International Journal of Business Performance Management*, 21(1/2), 95. <https://doi.org/10.1504/IJBPM.2020.106117>
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7.utgave). Gyldendal Norsk Forlag AS.

- Datatilsynet. (u.å.). *Hvordan kan jeg sette kredittsperre?* Hentet 14. mars 2021, fra <https://www.datatilsynet.no/regelverk-og-verktoy/sporsmal-svar/kredittopplysning/hvordan-sette-sperre/>
- Dinero. (2021, februar). *Forbrukslån: Sammenlign og finn beste lån.* <https://dinero.no/forbrukslan/>
- Dittrich, D. A. V., Güth, W., & Maciejovsky, B. (2005). Overconfidence in investment decisions: An experimental approach. *The European Journal of Finance*, 11(6), 471–491. <https://doi.org/10.1080/1351847042000255643>
- Finansdepartementet. (2017, april 4). *Spørsmål og svar om endring av regler for markedsføring av kreditt.* Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/finansmarkedene/sporsmal-og-svar-om-endring-av-regler-for-markedsforing-av-kreditt/id2548055/>
- Finansdepartementet. (2019, september 12). *Regjeringen innfører nye krav til banker som tilbyr forbrukslån.* Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-innforer-nye-krav-til-banker-som-tilbyr-forbrukslan/id2628803/>
- Finansdepartementet. (2021, januar 20). *Utlånsforskriften.* Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/finansmarkedene/utlansforskriften/id2791101/>
- Finansportalen. (2020, mars 9). *Verdt å vite om finansagenter.* <https://www.finansportalen.no/andre-valg/artikler/verdt-a-vite-om-finansagenter/>
- Finanstilsynet. (2011). *Rapport for finansinstitusjoner 2010* (Nr. 2010). https://www.finanstilsynet.no/contentassets/94357d68a476416d83f6cbe7786b45b4/2010_4_kvartal_rapport_for_finansinstitusjoner.pdf
- Finanstilsynet. (2012). *Resultatrapport for finansinstitusjoner 2011* (Nr. 2011). https://www.finanstilsynet.no/contentassets/4b5a1c9b15c944829768460582ec1b2e/2011_4_kvartal_rapport_for_finansinstitusjoner.pdf
- Finanstilsynet. (2013a). *Resultatrapport for finansinstitusjoner 2012* (Nr. 2012). https://www.finanstilsynet.no/contentassets/fd9980a7c6c94108a93da04ae5cd61ad/2012_4_kvartal_rapport_for_finansinstitusjoner.pdf

- Finanstilsynet. (2013b). *Finansielle utviklingstrekk* (November 2013).
<https://www.finanstilsynet.no/contentassets/56d6662f2f3e4a028505cd21f81f7556/fiansielle-utviklingstrekk-2013.pdf>
- Finanstilsynet. (2014). *Resultatrapport for finansinstitusjoner 2013* (Nr. 2013).
https://www.finanstilsynet.no/contentassets/de7a5f3b54d14325828ed27c96975bf3/2013_1_4_kvartal_resultatrapport_for_finansinstitusjoner.pdf
- Finanstilsynet. (2015). *Resultatrapport for finansinstitusjoner 2014* (Nr. 2014).
https://www.finanstilsynet.no/contentassets/f80b92ae926b4a19982a93a1907f1b5d/2014_1_4_kvartal_resultatrapport_for_finansinstitusjoner.pdf
- Finanstilsynet. (2016). *Resultatrapport for finansinstitusjoner 2015* (Nr. 2015).
https://www.finanstilsynet.no/contentassets/1b9fccc926fc48808f133af73fb35546/2015_1_4_kvartal_resultatrapport_for_finansinstitusjoner.pdf
- Finanstilsynet. (2017). *Resultatrapport for finansforetak 2016* (Nr. 2016).
https://www.finanstilsynet.no/contentassets/3a01ecd5c9784a20b3b5de0811001160/rapport-4q-2016-offentlig_versjon.pdf
- Finanstilsynet. (2018a). *Resultatrapport for finansforetak 2017* (Nr. 2017).
<https://www.finanstilsynet.no/contentassets/de14e53407744ba1ba315efbb0c67c3c/rresultatrapport-for-finansforetak.pdf>
- Finanstilsynet. (2018b, august 30). *Retningslinjer for forbrukslån*.
<https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/pressemeldinger/2017/retningslinjer-for-forbrukslan/>
- Finanstilsynet. (2019a). *Resultatrapport for finansforetak 2018* (Nr. 2018).
<https://www.finanstilsynet.no/contentassets/e1a52b20d7574b69829171a4d4cc6740/resultatrapport-for-finansforetak-2018.pdf>
- Finanstilsynet. (2019b, mai 13). *Oppsummering etter stedlige tilsyn i banker med forbrukslån som hovedpunkt*. Regjeringen.
<https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/pressemeldinger/2019/oppsummering-etter-stedlige-tilsyn-i-banker-med-forbrukslan-som-hovedprodukt/>
- Finanstilsynet. (2019c). *Finansielt utsyn desember 2019* (Desember 2019).
<https://www.finansnorge.no/contentassets/1212433a4aca4ffbb6c8bbaa991563d9/finansielt-utsyn-desember-2019.pdf>

- Finanstilsynet. (2020a). *Utviklingen i forbruksgjeld 2020*.
https://www.finanstilsynet.no/contentassets/fa2c66c4edab430186b90fe1ec743c34/utviklingen-i-forbruksgjeld_2020.pdf
- Finanstilsynet. (2020b, februar 7). *Bank og finans*.
<https://www.finanstilsynet.no/forbrukerinformasjon/bank-og-finans/>
- Finanstilsynet. (2020c). *Resultatrapport for finansforetak 2019* (Nr. 2019).
<https://www.finanstilsynet.no/contentassets/6e1409eaf09247b3965f1bf074123983/resultatrapport-for-finansforetak-2019.pdf>
- Finanstilsynet. (2021). *Resultatrapport for finansforetak 2020* (Nr. 2020).
https://www.finanstilsynet.no/contentassets/484dce29984f45fca2f6bc15bb6b8401/resultatrapport_finansforetak_2020q4.pdf
- Finanstilsynet FF/F2. (2010). *Rapport for finansinstitusjoner 2009* (Nr. 2009).
https://www.finanstilsynet.no/contentassets/ccff1df2fad34515a1a7e5bbda1c945f/2009_4_kvartal_rapport_for_finansinstitusjoner.pdf
- Forbrukertilsynet. (2017a, juni 30). *Strammar inn på kredittmarknadsføring*.
<https://www.forbrukertilsynet.no/strammar-pa-kredittmarknadsforing>
- Forbrukertilsynet. (2017b, november 1). *Ulovlig markedsføring av forbrukslån*.
<https://www.forbrukertilsynet.no/ulovlig-markedsforing-av-forbrukslan>
- Friberg, F. (2017). *Dags för uppsats vägledning för litteraturbaserade examensarbeten*. Studentlitteratur.
- Gathergood, J. (2012). Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness. *Journal of Economic Psychology*, 33(3), 590–602.
<https://doi.org/10.1016/j.joep.2011.11.006>
- Güth, W., & Kocher, M. G. (2014). More than thirty years of ultimatum bargaining experiments: Motives, variations, and a survey of the recent literature. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 108, 396–409.
<https://doi.org/10.1016/j.jebo.2014.06.006>
- Hagen, M., Turtveit, L.-T., & Vatne, B. H. (2017). *Sterk vekst i forbrukslån* (Nr.1 2017 Nr.1 2017). https://www.norges-bank.no/contentassets/ebe82c99213e4e8592a0415cc387cb45/aktuell_kommentar_1_2017.pdf

- Hilary, G., & Menzly, L. (2011). Does Past Success Lead Analysts to become Overconfident? *Management Science, Forthcoming, INSEAD working paper*.
<https://ssrn.com/abstract=1753771>
- Hoch, S. J., & Loewenstein, G. F. (1991). Time-inconsistent Preferences and Consumer Self-Control. *Journal of Consumer Research, 17*(4), 492–507.
<https://doi.org/10.1086/208573>
- Hovland, K. malkenes. (2019, april 10). *Forbrukslånsbanker med ulovlig markedsføring: - Må slå beinhardt ned*. e24.no. <https://e24.no/boers-og-finans/i/Adro9z/forbrukslaansbanker-med-ulovlig-markedsfoering-maa-slaa-beinhardt-ned>
- Johansen, H. E. (2018, juli 10). *Endelig blir personlig økonomi viktig i skolen*. Finans Norge. <https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2018/07/endelig-blir-personlig-okonomi-viktig-i-skolen/>
- Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica, 47*(2), 263–291. JSTOR. <https://doi.org/10.2307/1914185>
- Klayman, J., Soll, J. B., González-Vallejo, C., & Barlas, S. (1999). Overconfidence: It Depends on How, What, and Whom You Ask. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 79*(3), 216–247.
<https://doi.org/10.1006/obhd.1999.2847>
- Komplettbank. (u.å.). *Derfor tar vi opp lån i Norge*.
<https://www.komplettbank.no/lan/forbrukslan/derfor-tar-vi-opp-lan-i-norge/>
- Kredittilsynet FF/F2. (2006a). *Rapport for finansinstitusjoner 2006* (Nr. 2006).
https://www.finanstilsynet.no/contentassets/dbb878d797ff49aa9541fbf32521047a/2006_rapport_for_finansinstitusjoner.pdf
- Kredittilsynet FF/F2. (2006b). *Rapport for finansinstitusjoner 2005* (Nr. 2005).
https://www.finanstilsynet.no/contentassets/70fbd7c4eb51403aab11474de972ed18/2005_rapport_for_finansinstitusjoner.pdf
- Kredittilsynet FF/F2. (2008). *Rapport for finansinstitusjoner 2007* (Nr. 2007).
https://www.finanstilsynet.no/contentassets/d40767a435d3470d8963ba89d8d3ebc7/2007_rapport_for_finansinstitusjoner.pdf

- Kredittilsynet FF/F2. (2009). *Rapport for finansinstitusjoner 2008* (Nr. 2008).
https://www.finanstilsynet.no/contentassets/f766f0d5add046dcb911cc070d3c6341/2008_4_kvartal_rapport_for_finansinstitusjoner.pdf
- Kuchler, T. (2013). *Sticking to Your Plan: Hyperbolic Discounting and Credit Card Debt Paydown*. Unpublished manuscript, Stanford Institute for Economic Policy Research. <ftp://dlib.info/opt/ReDIF/RePEc/sip/12-025.pdf>
- Lassen, K. (2020a, februar 7). *Stor forbrukslån-skam i Norge*. Oslomet.
<https://www.oslomet.no/forskning/forskningsnyheter/stor-forbrukslan-skam-i-norge>
- Lassen, K. (2020b, oktober 20). *Slik lærer vi om personlig økonomi*. Oslomet.
<https://www.oslomet.no/forskning/forskningsnyheter/slik-lerer-vi-om-personlig-okonomi>
- Lindorff. (u.å.). *Alt du trenger å vite om betalingsanmerkninger*.
<https://www.lindorff.no/kundeservice/tips-til-bedre-okonomi/artikler/alt-du-trenger-a-vite-om-betalingsanmerkninger/>
- Lånemegleren. (u.å.). *Søk om forbrukslån opptil 500 000 kr*. Hentet 9. april 2021, fra
<https://www.lanemegleren.no/forbrukslaan>
- Meier, S., & Sprenger, C. (2010). Present-Biased Preferences and Credit Card Borrowing. *American Economic Journal: Applied Economics*, 2(1), 193–210.
- Meld. St. 34 (2016-2017). (2016). *Finansmarkedsmeldingen 2016-2017*. Finansdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-34-20162017/id2548252/sec4?q=kredittmarkedsforing>
- Merkle, C., & Weber, M. (2011). True overconfidence: The inability of rational information processing to account for apparent overconfidence. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 116(2), 262–271.
<https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2011.07.004>
- Moore, D. A., & Healy, P. J. (2008). The trouble with overconfidence. *Psychological Review*, 115(2), 502–517. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.115.2.502>
- Nergård, G. (2020, november 2). *Lavere forbruksgjeld, men økning i mislighold*. Finans Norge. <https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2020/11/lavere-forbruksgjeld-men-okning-i-mislighold/>

- Nowak, M. A., Page, K. M., & Sigmund, K. (2000). Fairness Versus Reason in the Ultimatum Game. *Science*, 289(5485), 1773–1775.
<https://doi.org/10.1126/science.289.5485.1773>
- Nyborg, K. (2009). Hvem er redd for Homo Oeconomicus? *Samtiden*, 118(4), 52–65.
 idunn.no.
- Nyhus, E. K. (2019). Forbrukslån. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/forbrukslån>
- Odum, A. L. (2011). Delay discounting: I'm a k, you're a k. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*, 96(3), 427–439. PubMed.
<https://doi.org/10.1901/jeab.2011.96-423>
- Pompian, M. M. (2012). *Behavioral Finance and Wealth Management: How to Build Investment Strategies That Account for Investor Biases* (2. utg.). John Wiley & Sons, Incorporated.
<http://ebookcentral.proquest.com/lib/uisbib/detail.action?docID=817502>
- Poppe, C. (2017). *Usikret kreditt—Et samfunnsproblem?* (Oppdragsrapport nr. 6-2017).
<https://fagarkivet.oslomet.no/bitstream/handle/20.500.12199/5348/OR%206%20-%202017%20Usikret%20kreditt%20-%20et%20samfunnsproblem.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Poppe, C., Borgeraas, E., & Zou Bakkeli, N. (2019). *Lånefinansiert forbruk i Norge anno 2019* (SIFO rapport 13-19).
https://oda.oslomet.no/bitstream/handle/10642/9042/SIFO-rapport%2013-2019_Lånefinansiert%20forbruk.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Samuelson, P. A. (1937). A Note on Measurement of Utility. *The Review of Economic Studies*, 4(2), 155–161. JSTOR. <https://doi.org/10.2307/2967612>
- Shefrin, H. M., & Thaler, R. H. (1988). The Behavioral Life-Cycle Hypthesis. *Economic Inquiry*, 26(4), 609–643.
- Solheim, H., & Vatne, B. H. (2021, januar 28). *Forbruksgjelden falt i 2020—Men misligholdet økte*. bankplassen.norges-bank.no. <https://bankplassen.norges-bank.no/2021/01/28/forbruksgjelden-falt-i-2020-men-misligholdet-okte/>
- Storebrand. (u.å.). *Nytt gjeldsregister*. <https://www.storebrand.no/privat/bank-og-lan/kredittkort/gjeldsregister>

- Svartdal, F. (2020). Selvkontroll. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/selvkontroll>
- Svartdal, F. (2021). Fagfelle vurdering. I *Store norske leksikon*.
<https://snl.no/fagfelle vurdering>
- Svenson, O. (1981). Are we all less risky and more skillful than our fellow drivers? *Acta Psychologica*, 47(2), 143–148. [https://doi.org/10.1016/0001-6918\(81\)90005-6](https://doi.org/10.1016/0001-6918(81)90005-6)
- Torvund, O., & Lie, M. H. (2016). Mislighold. I *Store norske leksikon*.
<https://snl.no/mislighold>
- Visma. (u.å.). *Rente—Hva er rente?* Hentet 17. mars 2021, fra
<https://www.visma.no/eaccounting/regnskapsordbok/r/rente/>
- Wilkinson, N., & Klaes, M. (2012). *An Introduction to Behavioral Economics*. (2. utg.). Palgrave Macmillan.